

Mikroregionalizace – případová studie mikroregionu Moravia

Jana Cahová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana CAHOVÁ**
Osobní číslo: **H118037**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Mikroregionalizace – případová studie mikroregionu Moravia**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na problematiku vzniku mikroregionů. Vypracuji případovou studii mikroregionu Moravia. Práce se bude zabývat proměnou prostředí mikroregionu v perspektivě plánování a správy a jejím vlivem na prostředí, ve kterém je realizována sociálně výchovná péče.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bakošová, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: FFUK, 2005.

Hendl, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005.

Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001.

Stejskal, J., Kovárník, J. Regionální politika a její nástroje. Praha: Portál, 2009.

Wokoun, R. a kol. Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování. Praha: Linde, 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Vavřík, Ph.D.

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

Mgr. Michal Vavřík, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně
14.2.2014

.....
Jana Laková
Jméno, příjmení studenta
.....
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku vzniku mikroregionů a zabývá se proměnou prostředí v perspektivě plánování a správy. První část je věnována definici prostředí, jeho vlivu na jedince a typům prostředí. Následně práce rozvíjí jeden z typů lokálního prostředí, a tím je venkovské prostředí. Dále se práce v teoretické rovině věnuje samosprávě na území obcí a vymezováním regionů. Druhá část prezentuje výzkum provedený pomocí případové studie. Empirická část se zabývá komplexním popisem proměny prostředí mikroregionu.

Klíčová slova: lokální prostředí, regionální prostředí, venkov, venkovská obec, venkovská komunita, mikroregion, místní samospráva.

ABSTRACT

This Bachelor's thesis is focused on the issue of microregion formation and it deals with environment changes from the perspective of planning and administration. The first part is devoted to the definition of environment, its impact on the individual and types of environment. Subsequently, the thesis elaborates on one type of local environment, and that is the rural environment. Further, the thesis theory focuses on the administration of village areas and defining regions. The second part presents a research carried out by means of a case study. The empirical part deals with a comprehensive description of the transformation of microregions.

Keywords: local environment, regional environment, countryside, country village, country community, microregion, local administration.

Motto: „Nemůže-li se Beroun stát Prahou nebo Římem, může se aspoň stát pořádným a jaksí soběstačným Berounem. Je možno dokonce působit, aby byl v nějakém dobrém smyslu co nejberounovatější. Předpokladem toho ovšem je, aby berounským lidem silně záleželo zrovna na Berouně.“ (K. Čapek)

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Michalu Vavříkovi, Ph.D., za vedení mé práce, přínosné rady a podněty při zpracování práce a laskavý přístup.

Děkuji také své rodině, především svému manželovi a synovi, za trpělivost a morální podporu po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PROSTŘEDÍ JAKO PEDAGOGICKÁ KATEGORIE	12
1.1 POJEM PROSTŘEDÍ A JEHO CHARAKTERISTIKA	12
1.2 LOKÁLNÍ A REGIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ	13
1.3 VLIV PROSTŘEDÍ NA JEDINCE.....	14
1.4 VLIV LOKÁLNÍHO PROSTŘEDÍ NA VÝCHOVU	16
2 VENKOVSKÉ PROSTŘEDÍ A JEHO PROMĚNY	18
2.1 VENKOV	18
2.2 ŽIVOT NA VESNICI A JEHO PROMĚNA	20
2.2.1 Venkovské komunity	23
2.3 PROBLÉMY SOUČASNÉHO VENKOVA.....	25
3 VEŘEJNÁ SPRÁVA	28
3.1 ČINNOSTI VEŘEJNÉ SPRÁVY	28
3.2 ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA.....	28
3.3 OBEC – ZÁKLADNÍ ČLÁNEK ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY	29
3.3.1 Hospodaření obcí	30
3.3.2 Správa obce	30
3.3.3 Veřejné služby obce	31
3.4 SPOLUPRÁCE OBCÍ.....	31
4 REGIONY A REGIONALIZACE	33
4.1 KLASIFIKACE REGIONŮ	33
4.1.1 Mikroregiony.....	34
4.2 REGIONÁLNÍ ROZVOJ	35
4.3 REGIONÁLNÍ POLITIKA A JEJÍ NÁSTROJE	35
4.4 REGIONÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE	36
4.5 REGIONÁLNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY	37
4.5.1 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.....	38
4.5.2 Významní poskytovatelé dotací obcím na území Jihomoravského kraje.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
5 METODOLOGIE	42
5.1 POSTUP PŘI VÝZKUMU	42
5.2 METODY SBĚRU DAT	43
5.3 VZORKOVÁNÍ	43
5.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	44
5.5 POPIS MÍSTA VÝZKUMU	44
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	45
6.1 POPIS MIKROREGIONU	45
6.1.1 Obec Džbánice	47

6.1.2	Obec Horní Dunajovice.....	48
6.1.3	Obec Morašice	48
6.1.4	Obec Trstěnice	49
6.1.5	Obec Tvořihráz.....	49
6.1.6	Městys Višňové.....	49
6.1.7	Obec Výrovce	50
6.1.8	Obec Žerotice	51
6.2	JAKÝ JE VENKOV?.....	52
6.3	TRADICE – LIDOVÉ I NOVÉ.....	54
6.4	KLIDNÝ A BEZPEČNÝ VENKOV	54
6.5	SPOVKY JAKO VÝZNAMNÝ AKTÉR SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA.....	55
6.6	NEDOSTATEK SLUŽEB NENÍ PROBLÉM	57
6.7	MOBILITA OBYVATELSTVA.....	58
6.8	STAROSTO, MY CHCEME	59
6.9	ŠKOLY.....	60
6.10	SENIORI.....	62
6.11	VIZE ROZVOJE OBCE.....	63
6.12	ZASTUPITELSTVO OBCE – VĚC VEŘEJNÁ	64
6.13	DOTACE	65
6.14	MIKROREGION MORAVIA? JO, TI UDĚLALI TU CYKLOSTEZKU.	68
6.15	SHRNUTÍ.....	69
	ZÁVĚR	71
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	72
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	77
	SEZNAM TABULEK.....	78
	SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Česká republika prochází po roce 1989 řadou společenských a ekonomických změn. Dochází k nárůstu stratifikace obyvatelstva a tím se mění i výchozí podmínky pro rozvoj jedince. Prostředí, kde žijeme a vyrůstáme, v nás zanechává zřetelné stopy a ovlivňuje nás. Je jedním ze socializačních činitelů. Sociální pedagogika je oborem, který se zabývá prostředím jako jedním z vlivů na výchovu člověka. Člověk je působením prostředí formován, ale může do něj také aktivně vstupovat a přetvářet jej.

Od roku 2004 pracuji jako úředník na malé venkovské obci a všímám si proměn vesnického prostředí, které jsou mimo jiné důsledkem výše uvedených celospolečenských změn. Na tyto změny musí reagovat místní samosprávy tak, aby dostatečně zajistily potřeby svých občanů. Většinou se tak děje zabezpečením veřejných služeb, pod kterými si můžeme představit například sociální služby, zdravotnictví, školství, kulturu, dopravu, obranu, vnitřní věci, životní prostředí, služby technické infrastruktury nebo informační služby.

V rámci území České republiky můžeme zaznamenat snahy zabývat se problematikou venkova nejen na teoretické úrovni, ale také na úrovni praktické. Jsou vytvářeny různé formy nástrojů pro rozvoj venkova, kterých obce využívají a přispívají tak k rozvoji prostředí venkovských obcí. Kontext, v němž zástupci místních samospráv jednají a rozhodují, je tedy významným faktorem, který je proto třeba brát vážně i při výzkumu lokálního a regionálního prostředí.

Co se týče samotného výzkumu lokálního nebo regionálního prostředí, je mu na území České republiky věnováno málo pozornosti. Výjimkou je například Emmerová (2000), která se ve své práci soustřeďuje na málotřídky v prostředí venkovských obcí.

Bakalářská práce se zabývá vznikem mikroregionu Moravia v perspektivě plánování a správy a jeho vlivem na prostředí, ve kterém je realizována sociálně výchovná péče. Cílem je komplexní popis případu mikroregionalizace. Dílčími cíli, které povedou k hlavnímu cíli, jsou popis prostředí mikroregionu jako přírodního, společenského a kulturního prostředí, popis proměny venkovských obcí mikroregionu a proces regionalizace. Na základě dílčích cílů výzkumu, byla stanovena základní témata, která byla teoreticky vymezena. Empirická část obsahuje výsledky výzkumu, který byl proveden formou případové studie.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROSTŘEDÍ JAKO PEDAGOGICKÁ KATEGORIE

Pojem prostředí je pojem všeobecně známý a užívaný. Můžeme jej objevit jak ve vědách společenských, tak přírodních, a to často v různém pojetí. V sociální pedagogice je dominantní pozornost je věnována charakteristice, analýze jednotlivých typů prostředí a jejich roli ve výchovném procesu.

1.1 Pojem prostředí a jeho charakteristika

Prostředí můžeme chápat jako souhrn všech vnějších podnětů, které působí na jedince v průběhu celého jeho vývinu v lidské společnosti. Člověk se ocitá v různém prostředí – v sociálním, přírodním, kulturním, ale i zeměpisném, biologickém, architektonickém či jiném životním prostředí (Laca a Laca, 2013, s. 80). Životní prostředí lze vymezit jako prostor, který člověka obklopuje a ve kterém je člověk ve vztahu vzájemného působení s tímto prostorem. Prostředí tedy na něj působí určitými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a člověk na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se, ale také prostředí svou prací aktivně mění.

Strukturu životního prostředí můžeme přiblížit jako propojení určitých sfér vztahů. Kraus (2008, s. 67) rozlišuje vztah „lidé - příroda“, který zahrnuje interakci s živou i neživou přírodou. Dále vztah „lidé - výsledky lidské aktivity“ (kultura), ten má formativní těžiště v uspokojování i kultivaci lidských materiálních a duchovních potřeb. A nakonec vztah „lidé - lidé“, který představuje interpersonální vazby v užším i širším sociálním prostředí.

Abychom pochopili složitost této kategorie, může nám pomoci seznámení s různými typy prostředí. Kraus (2008, s. 68-69) uvádí celou řadu kritérií:

Nejběžnější je velikost prostoru, o který jde. Je to makroprostředí (prostor, který vytváří podmínky pro existenci celé společnosti), regionální prostředí (prostor v životě širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti), lokální prostředí (prostor spojený zpravidla s bydlíštěm) a mikroprostředí (bezprostřední prostor, v němž jedinec pobývá).

Dle povahy realizovaných činností v daném prostoru je prostředí členěno na pracovní, obytné a rekreační. Z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí je rozlišováno prostředí přirozené a umělé (utvářené člověkem).

Podle obsahu prvků, které dané prostředí tvoří (jeví se jako jedno z nejdůležitějších), členíme na prostředí přírodní, společenské a kulturní. Přírodní prostředí tvoří živá a neživá příroda a

determinuje jej faktory geologické, geografické, hydrologické a kosmické. Společenské prostředí, jehož tvůrci jsou lidé a mezilidské vztahy, je dáno charakterem a uspořádáním celého společenského systému, v němž dominující vliv mají vazby uvnitř společnosti (politické, ekonomické, správní apod.); sociální prostředí je dáno hustotou a rozmístěním obyvatel, profesionální, etnickou, věkovou, vzdělanostní případně i dalšími strukturami. Kulturní prostředí je těsně spjata se společenských prostředím a tvoří jej všechny hmotné i nemateriální výsledky lidské činnosti. Jedná se především o umělecká díla, vědecká poznání, pravidla chování, normy, ale také komunikační a technické výtvořiny apod.

Podle povahy daného teritoria dělíme prostředí na venkovské, městské a velkoměstské.

Pro sociální pedagogiku se nabízí důležité členění z pohledu působících podnětů. Kraus (2008, s. 69) dělí prostředí z pohledu frekvence (prostředí podněťově přesycené, chudé), pestrosti (podněťově mnohostranné, jednostranné) či kvality (podněťově vadné, zdravé). Prostředí podněťově chudé se dnes objevuje spíše výjimečně (např. spojitost s nefungující rodinou). Naopak přesycenost podněty je dnes typická ve všech úrovních prostředí, od mikro až po makro a poznamenává ve větší či menší míře celý život každého člověka.

Tato třídění se prolínají a doplňují a zastávají různě důležitou roli při socializačním nebo výchovném procesu. Pokud jde o význam prostředí z hlediska velikosti prostoru, zásadní roli při socializaci hraje nepochybně mikroprostředí. To působí intenzivně, bezprostředně a s vysokou frekvencí. Čím větší je prostorové pole, tím je jeho vliv zprostředkovanější. Ovšem pokud jde o to, která rovina prostředí je určující, pak je to makroprostředí, poněvadž celospolečenské poměry ovlivňují všechna prostředí po všech dalších stránkách. Je nutno dodat, že toto působení se jakoby lomí přes roviny nižší (např. poměry v regionu, lokalitě a rodině).

1.2 Lokální a regionální prostředí

Lokální prostředí zahrnuje oblast přírodní, kulturní a společenskou ve vzájemné jednotě a podmíněnosti.¹ Je determinováno svou geografickou polohou, geologickými faktory,

¹ Pilch a Lepalczyk popisují, že lokální prostředí lze definovat jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty (s vědomím jisté diference a zvláštností), užívající

klimatem, atd. Můžeme jej charakterizovat dle jazyka (nářečí), tradic, místní architektury, zvyků, kulturních činností apod. Na základě těchto faktorů potom vyrůstá společenský život daného prostředí. Lokální společnost nejlépe stanovuje a postihuje sociální rovinu prostředí. Představuje jakýsi zorganizovaný způsob života lidí na daném místě. Z hlediska utváření osobnosti jedince má každá lokalita své problémy. Jedná se o hospodářskou a kulturní strukturu dané lokality, místní výchovné hodnoty a způsob jejich využití ve výchovných institucích, stupeň shodnosti osvětového systému se společenskou, hospodářskou a kulturní strukturou dané lokality, shodnost s ekonomickými, kulturními a vůbec životními potřebami dětí a mládeže, jejich odbornými a školními aspiracemi (Kraus a kol., 2001, s. 127-131). K základním typům lokálního prostředí patří městské a venkovské prostředí.

Prostředí zahrnující více lokalit označujeme pak jako prostředí regionální. Jde o komplex různých seskupení obcí městského nebo venkovského typu, jehož integrujícím jádrem je příslušná metropole. Každý region má vedle svých specifických přírodních podmínek i svou kulturu a analogicky jako lokálním prostředí i své společenské poměry a uspořádání.

1.3 Vliv prostředí na jedince

Prostředí, do kterého se jedinec narodí, ve kterém vyrůstá a kde žije, v nás zanechává stopy a do jisté míry nás poznamenává a ovlivňuje. Náš sociolog A. I. Bláha zavedl pojem „sociální dědičnost“, kterým chtěl vyjádřit, že mimo genetických dispozic jsou na jedince přenášeny i určité způsoby a modely chování daného prostředí (především tedy rodinného). Zároveň však upozorňuje, že jde o záležitost velmi individuální. S tímto názorem souhlasí i psychologové, kteří tvrdí, že vnější vlivy se lomí v osobnosti člověka skrze vnitřní podmínky jedince. Ondrej Baláž se k vlivu prostředí na výchovu vyjadřuje takto: „Při posuzování základních faktorů výchovy nemožno absolutizovat ani dědičnost, ani sociální prostředí. Poznání zděděných předpokladů a podmínek prostředí umožňuje však zvyšovat efektivnost výchovy, její aktivní funkci“ (1973, s. 11).

stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu a sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravená ke společným činnostem (in Kraus a kol., 2001, s. 126).

Vlivy prostředí mohou chování jedince podpořit nebo mu být překážkou, mohou ho přímo formovat, nebo ho mohou motivovat, mít tzv. signální funkci. Z hlediska rozdělení prostředí dle působících podnětů je možno uvést příklady vlivu. U dítěte vyrůstajícího v závadném, deviačním prostředí není zaručen žádoucí rozvoj osobnosti, dokonce můžeme říci, že takové podmínky rozvoj dítěte přímo ohrožují. Naproti tomu dítě, které bude vyrůstat v podnětově optimálním a zdravém prostředí, ve výchovné péči rodičů, kteří dbají o všestranný a harmonický rozvoj, je zajištěn žádoucí vývoj.

Prostředí má ve výchovném procesu roli situační a výchovnou (formovací). Kraus a kol. (2001, s. 106) tyto funkce vysvětlují takto: situační funkce prostředí znamená, že každá výchovná situace se vždy odehrává v nějakém konkrétním prostředí a toto prostředí vytváří jakousi kulisu k této výchovné situaci. Tato kulisa, podmínky mohou působit shodou okolností jednak ve směru výchovného úsilí, v souladu s výchovnými cíli, tedy pozitivně, ale také, což se děje poměrně často, působí v rozporu s těmito cíli, proti záměrům vychovatele, tedy negativně. Pod výchovnou (formovací) funkcí prostředí si můžeme představit působení konkrétního prostředí na jednání a rozvoj osobnosti. Jednání lidí se mění právě podle toho, jak mění prostředí. Proto se chovají jinak doma, na pracovišti, v divadle, na autobusové zastávce, atd. Je prokázáno, že přes individuální rozdíly vykazuje chování všech v daném prostředí určitou shodu.

Navíc pokud je výchovné působení bráno jako záměrné působení, pak působení prostředí je spontánní, přirozené. A je jisté, že čím méně má vychovávaný pocit, že je vychováván, tím lepší je výchovný efekt. Pokud tedy víme, že prostředí má manipulační účinek, byla by škoda, tohoto účinku nevyužít.

Dle vlivu vychovatele na osobnost vychovávaného můžeme pak rozlišit působení přímé (intencionální) a nepřímé (funkcionální)². Při intencionálním působení má vychovatel přímý vliv na vychovávaného, zatímco u funkcionálního působení nevstupuje vychovatel sám do situace, ale ovlivňuje podmínky, kterými na vychovávaného působí prostřednictvím situace.

² Srov. Kraus (2008, s. 77).

Pedagogizovat, zasahovat do prostředí, znamená tedy využít prostředí jako výchovný prostředek.³

1.4 Vliv lokálního prostředí na výchovu

Lokální prostředí vstupuje do výchovného procesu především tím, že poznamenává aktéry výchovného procesu, především objekt výchovného působení. Kraus a kol. (2001, s. 130) uvádí, že důležitost lokálního prostředí pak vyniká především v situacích, kdy je osobnost vyčleněna z rodiny, příp. pracovních i vrstevnických skupin. Dle provedených průzkumů konstatuje, že rozdíly v jednotlivých typech lokalit se v průměru odrážejí v odlišném chování a povahových znacích dětí. Signifikantní se jeví souvislost s hospodářské-ekonomickým charakterem obce, přičemž počet obyvatel není ani tak rozhodující). Typ lokality hraje roli v souvislosti se školní úspěšností a intelektovou úrovní. Dle provedených výzkumů můžeme konstatovat, že děti z velkých měst dosahují v této oblasti lepších výsledků a čím menší je lokalita, tím tyto schopnosti v průměru klesají. Současně je nutné dodat, že se to netýká intelektu jako takového, ale jen některých oblastí, především schopností verbálních.

Úroveň společenského a kulturního života významně determinují rozvoj osobnosti dětí a mládeže. Právě možnosti kulturního vyžití (kina divadla, muzea, výstavy, koncerty apod.) přibývají s velikostí obce. V současné době (bez ohledu na typ a velikost lokality) jsou děti a mládež těmito vesměs hodnotnými kulturními prožitky dotčeny jen v nepatrném procentu. Ukazuje se, že rozhodující vliv má rodina, která tyto příležitosti vyhledává a zprostředkovává dětem. Co se týče oblasti sportu, na venkově fungují v některých případech tělovýchovné či sokolské jednoty směrem k dětem a mládeži lépe než ve městech. Zde je na jednu stranu více sportovních příležitostí (řada zařízení jako bazény, sportovní stadiony, fitcentra apod.), avšak bývá zde poměrně zřetelná orientace na výkonnostní sport pro omezenou část dětské a mládeže. Výhodou venkova pak může být, že umožňuje pohyb ve volné přírodě, což je pro děti přirozenější a přístupné všem.

³ V roce 1978 u nás vyšel překlad díla I. Furlana s názvem Pedagogizace životního prostředí. Ten chápe pedagogizaci jako „jednotnou tendenci všech podstatných vlivů formujících osobnost v daném konkrétním prostředí, a to i tehdy, když nevycházejí z přímých záměrů vychovatele“ (1978, s. 44).

Rozdíly v lokalitách, kde probíhá výchovný proces, poznamenávají i utváření osobnosti jedince a jeho chování. Důležitou kategorií charakterizující dané lokální či regionální prostředí a mající značný význam pro sociální pedagogiku a pro výchovu je subkultura. Ta je pro jedince zdrojem sociálních kontaktů, ovlivňuje trávení volného času, hodnotovou orientaci. Subkultura se z ontogenetického hlediska stává pro jedince často jakýmsi sociálním útočištěm (poskytuje potřebnou jistotou a ukotvení v sociálních vztazích. Bývá prostředkem osobnostního růstu a někdy umožňuje i nalezení určitých životních hodnot.⁴

⁴ Srov. T. Kostecký (in Heřmanová a Patočka (2007, s. 17-18) mapuje ve své publikaci „Rozdíly v chování regionálních populací a jejich příčiny“ nepříliš známé rozdíly v sociálním chování obyvatel na úrovni krajů a tyto rozdíly zobecňuje. Práce kombinuje strukturální a kontextuální přístup při zkoumání podmíněností rozdílů v chování regionálních populací. Podstatou strukturálního přístupu je hledání souvislostí mezi chováním jedince a jeho příslušností k určité společenské skupině či vrstvě. Podstata kontextuálního přístupu pak spočívá v tvrzení, že proces socializace je územně specifický, tzn., že lidé patřící do stejné sociální skupiny či vrstvy, jsou „zasazeni“ do odlišného geografického prostoru (vesnice, města, konkrétního okresu či regionu), mohou mít odlišné vzorce a odlišné kulturně podmíněné stereotypy chování, protože jsou ovlivňováni kvalitou sociálního prostředí. To se odvíjí jak od charakteru mezilidských vztahů mezi jedinci teritoriálně vymezené skupiny, tak od historických událostí nebo i od dalších faktorů“

2 VENKOVSKÉ PROSTŘEDÍ A JEHO PROMĚNY

Pokud srovnáme současné město a venkov, musíme konstatovat, že v posledních desetiletích se obě prostředí postupně sblížovala. Život na venkově se radikálně změnil. Kraus (2008, s. 96) uvádí: „Hluboce do něj zasáhly hromadné sdělovací prostředky, znásobilo se množství kulturních a jiných podnětů a v nejrůznějších směrech jej ovlivnil vědeckotechnický pokrok. Poznamenal život rodin, chod domácností, a také zemědělskou výrobu. Vzrostl rovněž podíl volného času zemědělců, výrazně se změnila mobilita venkovského obyvatelstva. Díky rozmachu hromadné dopravy a motorizace rodin se podstatně obohatily možnosti sociálních kontaktů. Mění se i celkový rytmus života na venkově.“ Z pedagogického hlediska jsou u venkovského prostředí zdůrazňovány tyto znaky: blízkost k přírodě, zachování lidové kultury a folklóru, nižší úroveň služeb, migrační tendence, významnější role školy a učitele.

2.1 Venkov

Perlín (in Majerová, 2000, s. 156) představuje venkov jako mimoměstský prostor, který je tvořen nejen zastavěným územím, ale i kulturním krajinou v okolí vesnice.⁵

Nejčastěji používaným kritériem definice rozhraní venkova a města je hustota obyvatel. Za venkov, resp. venkovské obyvatelstvo je považováno území, resp. obyvatelstvo základních územních samosprávných jednotek, které mají hustotu osídlení nižší než 100 obyvatel na 1 km² bez ohledu na ekonomické nebo profesní zapojení obyvatelstva.

P. Klvač se v časopise Masarykovy univerzity zabývá prostředím současného venkova a venkovský způsob života bere jako vztah k půdě, samozásobitelství, kutilství a smysl pro recyklaci a pospolitost. Klade si otázku, zda venkova, jak si ho představujeme, vůbec někdy existoval. Upozorňuje, že obraz venkova je často produktem městské mentality, člověk vyjíždí hledat věci, které si vytvořil ve své hlavě u kancelářského stolu. Lidé se pak za takovým ideálem stěhují na vesnici (často do satelitních přístaveb),

⁵ Venkov očima sociologa: „Venkov je především rozmanitý; je důvěrně známou a zároveň neznámou krajinou. Známost ve smyslu vzpomínek a používaných kategorií jeho popisu. Neznámou ve smyslu právě probíhajících dějů, z nichž všechny jsou výsledkem historických událostí i současných podnětů, které jsme schopni zachytit pouze částečně.“ (Majerová, 2005, s. 2)

ale venkovany se ale nestávají. Jejich životní styl má dál všechny znaky života městského, byť jejich dům stojí někde v krajině daleko za hranicí města.⁶ Kraus (2008, s. 97) upozorňuje na nový jev výstavby nových lokalit venkovského charakteru v blízkosti velkých měst. V těchto aglomeracích ovšem vládne jiná atmosféra než na typickém venkově. Lidé zde žijí izolovaně, bez jakéhokoli zázemí nebo služeb apod. Ráno všichni včetně dětí odjíždějí do měst a večer se vrací, tvoří samostatnou komunitu. S původními obyvateli se většinou nesžijí.

Z geografického hlediska dělí Perlín (2010, s. 177-180) český venkov na rozvojový venkov (nachází se v zázemí největších měst a při hlavních dopravních koridorech spojujících jádrové oblasti), nerozvojový venkov (vyplňuje převážnou částí vnitrozemí Čech, zahrnuje většinu hospodářsky slabých území ležících při hranicích krajů. Název vystihuje špatnou občanskou vybavenost a ekonomickou slabost tohoto prostoru, zároveň však vysokou míru tradiční sociální kontroly venkovských komunit a sousedskou sounáležitost), moravské periferie (specifický typ zasahující pouze na území historických zemí Moravy a Slezska a zahrnující další část vnitřních periferií státu), vybavený moravský venkov (výhradně moravsko-slezský typ), problémový rekreační venkov (rozprostírá se ve velké části českého pohraničí dosídlovaného po druhé světové válce), intenzivní rekreační venkov (dominantním hospodářským odvětvím je turistický ruch), strukturálně postižený průmyslový venkov (specifická oblast severních Čech), neprofilovaný venkov (bez specifických charakteristik).⁷

⁶ Toto potvrzuje poznatek, který byl přednesen na Národní konferenci Venkov 2012: „Obyvatelstvo bez kořenů přichází na venkov „za venkovem“, ale snaží se jej předělat na město“.

⁷ Radim Perlín upozorňuje: „Je naprostý rozdíl mezi venkovem v Čechách a na Moravě. Moravský venkov je mnohem stabilnější a homogennější, ale s horšími předpoklady pro rozvoj. Když hovoříme o českém venkově, tak ho musíme rozdělit do minimálně dvou, ale spíše tří kategorií. U jednoho typu se skoro ostýchám mluvit o venkovu. To je to suburbální pásmo kolem velkých měst, které se neustále rozrůstá a kam zasahují obyvatelé žijící městským způsobem života. Druhá zóna je zóna areálů nebo také starých průmyslových oblastí, jako je Lounsko a severní Čechy, kde existují dílčí změny, které zhoršují kvalitu života na venkově. Třetí typ venkova je periferní pásmo. Lokality, které nazýváme vnitřní periferie, najdeme na hranici Středočeského kraje a jiných krajů. Táhnou se od Rakovníka, přes Plzeň-sever, Písek, Tábor až na Českomoravskou vrchovinu. Jsou to místa s velmi hustou sítí malých sídel, v nichž jsou velmi špatné podmínky pro další rozvoj.“ (Jaký je současný venkov? Odpoví výstava Venkovy a venkované, 2009)

2.2 Život na vesnici a jeho proměna

Venkovské sídlo, venkovská obec či jednoduše vesnice je označení pro sídlištní jednotku ve venkovském prostoru. Majerová (2006, s. 517) zdůrazňuje, že z historického hlediska je to typické seskupení obytných a hospodářských stavení, plnících různé funkce, mezi nimiž měla důležité místo funkce zemědělská. Charakteristickým rysem soustavy venkovských sídel je jejich poměrně rovnoměrné rozložení a převaha malých sídel. Její významnou předností však je zpravidla kompaktní zástavba a podstatně menší zastoupení rozvolněných forem osídlení v podobě malých skupin nebo jednotlivých vysídlených dvorců, které jsou typickým jevem na venkově v jiných, v tom také západoevropských zemích.

Nejužívanějším kritériem pro vymezení venkovských obcí v České republice je dosud počet obyvatel v obci. Pokud je počet trvale bydlících obyvatel v obci nižší než 2000 osob, pak je tato obec označena jako venkovská a její obyvatelstvo jako venkovské.⁸ Charakter každé vesnice je výrazně podmíněn geomorfologickými znaky krajiny a je závislý na celkové ekonomicko-kulturní úrovni příslušného území. Všechna tato kritéria mají svůj význam.

Život na vesnici má své specifické rysy, které vyplývají z charakteristiky vesnice. Veselá (1998, s. 10-11) popisuje specifika života obyvatel vesnice: charakteristické prostředí vesnice, druh zástavby a s ním spojený druh obydlí, velikost domácností a počet dětí, postavení ekonomicky aktivních členů rodiny v pracovním procesu, sociální klima vesnice a vliv tradic, rozsah a kvalita zařízení sociální infrastruktury, volný čas, bezprostřední kontakt s přírodou, vliv vzdálenosti vesnice od významnějších měst, apod.⁹ Venkovské

⁸ § 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích je však stále častěji užívána hranice 3000 obyvatel (podmínka pro jmenování obce městem)

⁹ Významný český sociální ekolog B. Blažek se ve svém díle „Venkovy. Anamnéza, diagnóza, terapie“ zamýšlí nad současnou podobou a perspektivami zachování či rozvoje českého venkova. Takto vidí venkovské prostředí: „ Každý rok na venkově je proto jiný, každá vesnice je jiná, každé pole v téže vesnici je jiné a dokonce i každý záhon na zahradě je jiný. Tuto zkušenost nelze sepsat a předat v podobě obecně platné teorie, lze ji jen prohlubovat, probírat ji se sousedy a příbuznými, opírat se o ni a vyvozovat z ní pro sebe a své blízké směrnice k jednání, které se mohou i pro ty vzdálenější venkovy stát inspirací (nebo odstrašujícím příkladem). Venkovská skutečnost je tedy pluralitnější, proměnlivější a z hlediska

prostředí bylo vždy vnímáno jako konzervativní, uchovávací tradiční způsob života. Ten se ve velké míře vázal na způsob obživy, kterou na venkově představovalo především zemědělství. Zemědělské práce určovaly rytmus života, ale i rodinné, příbuzenské a sousedské vztahy. V současné době však vliv zemědělství na životní styl venkovského obyvatelstva nemá tak zásadní vliv. Slepíčka (1981, s. 228) uvádí: „Změny sociální struktury venkovského obyvatelstva, vyčleňování společné zemědělské výroby ze zastavěného území sídel, pokles objemu doplňkového hospodářství (a jeho zužování na samozásobení zeleninou a ovocem, na chov drobného hospodářského zvířectva) vytvořily příznivé podmínky pro přeměnu funkční a urbanistické struktury jednotlivých usedlostí a zastavěného území venkovských sídel jako celku. Klesá podíl ploch s primární zemědělskovýrobní funkcí ve prospěch ploch a prostorů sloužících bydlení a rekreaci. Zjednodušeně lze říci, že dřívější převážně zemědělská vesnice se mění ve vesnici s převanou obytné a rekreační funkce.“

Tradiční sociální klima vesnice bylo charakteristické vysokou mírou sociální kontroly. Životní události a osudy jednotlivých lidí byly zpravidla známy všem sousedům. Sociální vztahy tu byly nutné osobní a prostor pro individuální, nezávislé chování byl velice zúžený. Postupně se tlak sociální kontroly na vesnici díky mnoha důvodům snížil. Ale i když se vzájemná sousedská závislost a kontrola oslabila, přesto je dodnes její vliv patrný.

Určitá specifika můžeme nalézt v rodinném modelu. Dnešní vesnické rodiny již nejsou výrazně početnější, avšak jsou více soudržné než rodiny ve městech. Charakteristické pro venkov bylo dvougenerační bydlení, i když někteří autoři (např. Šindlářová, 1993) upozorňují, že výskyt vícegeneračního bydlení se během 80. let na venkově postupně snižoval.

možností jejich zlepšení mnohem méně ovlivnitelná lidskou organizací a technikou než velkoměstská (zato zničit se dá technikou velmi snadno). Zásady vhodné pro život na venkově proto mají jen omezenou místní platnost, zato ale jednu velkou výhodu: není nutné je formulovat slovně a nemusíme se jim učit nazpaměť, protože se nám pokaždé tváří v tvář konkrétnímu problému znovu připomenou a díky porozumění, vhledu a dialogu s ostatními si je vždy znovu zrychleně odvodíme. Jsou to zásady vznikající ve spolupráci s prostředím a zároveň zásady, ke kterým jsme dospěli my sami, a za něž tedy my sami neseme zodpovědnost.“ (Blažek, 2004, s. 15).

Život venkovské rodiny ovlivňuje do značné míry i existence malého domácího hospodářství. To zajišťuje soběstačnost v samozásobitelství některými potravinami, což je zejména pro obyvatele odlehlých obcí významným přínosem. Zabezpečování jeho provozu však velkou měrou omezuje množství volného času všech členů rodiny, a také způsob a místo trávení dovolené.

Venkov byl vždy typický vyšší religiozitou. Ta nebyla jen projevem individuální víry, ale součástí společenského života. Emmerová (2011, s. 83) uvádí, že náboženské svátky a obřady iniciovaly mnoho společných setkání (poutě, posvícení, masopust, křtiny, atd.).

Vedle náboženských tradic fungovala za první republiky poměrně čilá tradice spolkového života. Krajevě byly proslulé ochotnické divadelní soubory, muzikantské soubory, spolky Sokola, ale i hasiči a myslivci. Jedinečnost obcí pak dokreslovaly folklórní tradice projevující se v místních krojích, písních, uměleckých řemeslech, nářečí apod. Z těchto zdrojů vyrůstala hrdost vesničanů na svůj domov, na jeho jedinečnost. I když současný kulturní a společenský život není tak bohatý, dodnes platí, že vesničané jsou v podstatě odkázáni na vlastní zdroje kulturních, zájmových a společenských aktivit. I přestože nabídka kulturního a zájmového vyžití je obvykle malá, bývá participace a účast občanů za organizování těchto akcí vysoká.

Josef Bernard se zabývá ve své studii endogenními rozvojovými potenciály malých venkovských obcí (2011, s. 769): „Tvoří-li právě síť interakcí základ komunity, jedná se o obce, v nichž jsou podmínky pro rozvoj komunity příznivější než jinde. Počet pracovních míst a množství spolků mohou souviset s množstvím investičních dotací, které obec získala, neboť některé dotace vytvářejí pracovní příležitosti či jsou vázány na existenci spolkových či občanských aktivit“.

Jak je nastíněno, participace občanů na společenském životě obce, ať už spolková činnost či jakékoliv jiné zapojení se do života obce, je pro malé venkovské obce velmi důležitá.

Kraus a Poláčková (2001, s. 129) poskytli shrnutí a jasný přehled proměny základních typů lokálního prostředí. Pro naši potřebu je zajímavé srovnání venkova tradičního a současného:

Tabulka 1 Charakteristika typů lokálních prostředí

	MĚSTO	VENKOV TRADIČNÍ	VENKOV SOUČASNÝ
1.	Profesní rozmanitost	Jednoznačně převládající profese zemědělská	Profesní rozmanitost s dominancí zemědělství
2.	Chybí neformální sociální kontrola (anonymita)	Existuje silná sociální kontrola	Sociální kontrola funguje byť v omezené míře
3.	Vztahy rodinné výrazně narušeny	Silné vazby rodinné v okruhu pokrevním i sousedském	Uvolněné svazky rodinné i sousedské
4.	Různorodost v oblasti dělby rolí	Jasně vymezení rolí vzhledem k pohlaví, věku, sociální pozici	Různorodost v oblasti dělby rolí
5.	Rozvinuté osvětové aspirace	Nedostatek osvětových aspirací	Aspirace především vzdělávací vzrostly
6.	Povrchnost mezilidských vztahů (absence sousedství)	Výrazná sounáležitost, solidarita	Oslabování osobních neformálních vztahů
7.	Výrazná různorodost výchovných vzorů	Tradicionalismus a pevnost vzorů	Různorodost vzorů, ale pomalejší akceptace
8.	Výrazný institucionální podíl na výchově	Výrazná dominance rodiny ve výchově	Role výchovných institucí je omezenější
9.	Dostupnost značného množství kulturních institucí	Kulturní život je organizován spontánně samotnými obyvateli (folklór)	Působení kulturních institucí je omezené
10.	Rychlá reakce na společenské dění	Konzervatismus, setrvávání na tradicích	Reakce na společenské dění je rychlejší pod vlivem médií

2.2.1 Venkovské komunity

Základní charakteristikou venkovských komunit je vysoká míra křížících se meziosobních vazeb, projevujících se v tom, že každý téměř každého zná, a to buď přímo, nebo z doslechu. Tato větší vzájemná znalost lidí – menší míra anonymity a méně formální meziosobní vztahy – se projevují jak v podobě pocitu větší vzájemné odpovědnosti

a solidarity, tak i v podobě silnější sociální kontroly, a následně i v podobě silnějšího pocitu bezpečí.¹⁰

Heřmanová a Patočka (2007, s. 58-59) se zabývají specifičností prostředí, které venkovské komunity obývají. Na venkově je dosud zřejmý a velmi dobře čitelný předěl mezi interiérem a exteriérem budov, mezi intravilánem a extravilánem obce, tj. předěl mezi obývaným územím a přírodou. Další charakteristikou těchto komunit může být i specifičnost pohybu ve venkovském prostoru, kdy převažující pěší pohyb podporuje nejen přirozené a neformální setkávání členů venkovské komunity, ale i přirozenější sepětí s přírodou a její silnější podvědomé vnímání. Přirozeným místem a centrem společenského života na venkově je dodnes hospoda, prodejna potravin či autobusová čekárna, v dřívějších dobách tuto funkci zpravidla plnily i kostel či kovárna.

Běžné fungování sociální skupiny ve vlastním slova smyslu je vždy doprovázeno vytvořením společné představy – skupinového vědomí – o příslušnosti k této sociální skupině, přesněji řečeno o jejích hlavních identifikačních znacích, tj. vytvořením vědomí „my“. Toto skupinové vědomí slouží k rozpoznání členů jiných sociálních skupiny, tzn. vytvoření povědomí „oni“. Skupinovou mentalitu můžeme definovat jako určité skupinové stereotypy v myšlení, vnímání a jednání lidí, resp. jako relativně stabilní charakteristiky skupinových hodnotových orientací, preferencí, vzorců a strategií chování, kdy součástí skupinových mentalit je i specifické vnímání sebe sama. Hlavními zdroji, resp. faktory ovlivňujícími podobu skupinových mentalit jsou na jedné straně životní a historické zkušenosti, napodobování či odmítání (identifikace č distinkce) vzorů, které se ve společnosti vyskytují, a na straně druhé pak celková kulturní a vzdělanostní úroveň, dostatečná či nedostatečná informovanost apod.

Můžeme tedy říci, že skupinové mentality se odvíjejí od společných životních zkušeností členů určité skupiny a zároveň mohou být modifikovány taktéž interpretací

¹⁰ „Všichni se znají, vědí také, jak se co jmenuje a čím je co. Když šel rolník na své pole, všichni věděli, kdy a proč tam chodívá, takže ihned rozpoznali, je-li jinam nebo sice obvyklým směrem, ale v jinou dobu. Dodnes funguje dokonalá venkovská zábava – společné uhadování, kdo kam jde. Zlodějina nebo zálet jsou okamžitě čitelné. Jakýpak tedy veřejný prostor, když na sebe všichni všechno utajované vědí.“ (Blažek, 2004, s. 40).

zprostředkovaných životních zkušeností jiné skupiny, což může proměňovat mentalitu společnosti jako celku. (Heřmanová, Patočka, 2007, s. 85-87).¹¹ Součástí skupinové mentality je i skupinová identita čili prožívání, vnímání a hodnocení vlastní sociální skupiny a přináležitosti k této skupině.

Lokální a regionální identita je specifickým případem identity a lze ji definovat jako vnitřní pocit příslušnosti k určitému územnímu společenství lidí i k území samotnému. Jedná se tedy o určitý pocitový vztah jednotlivce či skupiny obyvatel k přírodnímu, sociálními i politickému prostoru. Pocit územní identity může vznikat jak na základě uvědomění si sociálních, ekonomických či historických specifíků, svázaných s územím, významnou roli mohou sehrávat i přírodní podmínky a kulturní krajina. Regionální identitě, jak bylo uvedeno, lze rozumět jako jedné z dimenzí identity člověka, která spoluurčuje strukturu jeho osobnosti. Mluvíme-li o sobě, často hovoříme o místě, kde jsme se narodili, prožili dětství, zažili nejrůznější dobrodružství. Mluvíme o místě, kde pracujeme, bydlíme a vychováváme své potomky (Heřmanová, Patočka, 2007, s. 98-99)¹².

2.3 Problémy současného venkova

V roce 2006 pořádala Česká zemědělská univerzita mezinárodní konferenci s názvem „Venkov je náš svět“. Na této konferenci byly nastíněny soudobé tendence venkovského prostoru. Z demografického hlediska se vývoj českého venkova liší od vývoje v mnoha jiných evropských zemích zatím relativní stabilitou až mírným růstem celkového počtu

¹¹ Asi nejstarším pojetím či definicí skupinových mentalit může být pojetí, tzv. kolektivního vědomí E. Durkheima, který ho chápe jako „duchovní pouto pospolitosti, které je vyjádřeno v její morálce, právu, obyčejích a zvycích, stavu vědění a vědomí, v pověrách a předsudcích, v obecnější rovině dokonce v jazyce a písmu“ (in Havelka a kol, 2002, s. 16).

¹² „Regionální identita se vztahuje k různě vymezeným územím, které nechápeme pouze jako „přírodní prostředí“. Nejedná se tudíž pouze o postojovou záležitost bezprostředního hodnocení líbí – nelíbí, ale uvažujeme i o prostoru „sociálních obsahů“ mezilidských vztahů, zážitků a vzpomínek. Regionální identitu uvažujeme i v souvislosti se socio-kulturním systémem místa a s lidmi, kteří v tomto prostoru žijí. Lidské společenství vytváří obraz tohoto prostoru, stejně jako prostředí ovlivňuje způsob života, zvyky, tradice a kulturu obecně.“ (Roubal, 2004)

obyvatelstva. Obdobně jako v jiných evropských zemích, nejen středoevropských, patří k příznačným rysům vývoje obyvatelstva na venkově stárnutí populace, což se projevuje také v poněkud nižším podílu obyvatelstva v produktivním věku na trvale bydlícím obyvatelstvu.

Velkým problémem rozvoje českého venkova je nedostačující počet a širší paleta pracovních míst v časoprostorově únosné dostupnosti, zejména sofistikovanějších pracovních příležitostí pro mladé lidi se středoškolským až vysokoškolským vzděláním. Znevýhodnění jsou zvláště především ženy s malými dětmi, méně mobilní lidé v produktivním věku, a starší a handicapovaní lidé žijící v malých, dopravně izolovaných sídlech.

Po r. 1989 došlo k drastickému poklesu zaměstnanosti v zemědělství a na venkově nebyly vytvořeny pracovní příležitosti v jiných odvětvích.¹³ Malá atraktivita práce na venkově je (kromě omezeného počtu a druhů pracovních příležitostí) snižována také nízkou úrovní platů a mezd, to se týká zejména zemědělství. Specifickým rysem českého venkova je velmi malé zastoupení malých a středních podniků, a to nejen v zemědělství, ale také v průmyslu, v řemeslech a v živnostech. Na nepříznivých životních podmínkách na venkově se podílí nízká úroveň technické infrastruktury a s tím spojené obtíže zásobování venkovských obyvatel, zejména pokud jde o kvalitní pitnou vodu¹⁴, odstraňování odpadních vod a také shromažďování, třídění a likvidaci tuhých komunálních odpadů.

Slepička (1981, s. 228) upozorňuje: „Významné územní důsledky má růst mobility venkovského obyvatelstva. Rozhodující podíl na ní má dojížděka z venkova za práci

¹³ Signifikantní pro období po roce 1989 byly různé omyly ve vyhodnocování sociální reality venkova, které předpokládaly jevy a procesy, které nenastaly, nebo se odvíjely jiným směrem. Začátkem devadesátých let byla veřejnými sdělovacími prostředky podporována představa, že po procesech restituce bude následovat masivní obnova soukromého hospodaření. Představa, že nabyvatelé zemědělské půdy a majetku čekají na možnost obnovy soukromého hospodaření, byla zcela mylná (Majerová, 2005, s. 2).

¹⁴ Srovnej Slepička (1981, s. 223): Venkovské domy a sídla mají ve srovnání s městy nižší standard technického vybavení (vodovodní a kanalizační síť), ale naopak mají vyšší plošný standard širšího obytného prostředí (např. garáž, sklepy, dílny, sklady, předzahrádka a zahrady).

do průmyslu a služeb ve městech. Je ovlivněna zejména podstatným poklesem počtu pracovníků v zemědělství při poměrně stabilitě populace venkovských sídel.“ Z hlediska dopravní obsluhy venkovského prostoru, venkovských sídel navzájem, propojení sídel s krajinou, a dostupnosti měst, v nichž jsou stále více koncentrovány pracovní příležitosti (v průmyslu i ve službách a také zařízení sociální infrastruktury), je nepříznivým jevem velmi špatný až kritický stav silnic III. třídy i ostatních místních komunikací – silnic, ulic a cest.

Pozitivním rysem venkovské krajiny je vysoké zastoupení ekologicky příznivých složek půdního fondu (lesů, luk a pastvin, sadů a zahrad, vinic, vodních ploch). Majerová (2006, s. 518-519) uvádí jako charakteristický rys soustavy venkovských sídel jejich poměrně rovnoměrné rozložení a převaha malých sídel. Její významnou předností však je zpravidla kompaktní zástavba a podstatně menší zastoupení rozvolněných forem osídlení v podobě malých skupin nebo jednotlivých vysídlených dvorců, které jsou typickým jevem na venkově v jiných, také západoevropských zemích. Problémem současného vývoje sídel venkovského typu v ČR je jednak rozvolňování jejich zástavby na úkor volné krajiny při výstavbě souborů nových rodinných domů, jednak již zmíněné chátrání některých nevyužívaných usedlostí a ploch uvnitř zastavěného území sídel.

3 VEŘEJNÁ SPRÁVA

Veřejnou správu můžeme chápat jednak jako souhrn záměrných činností, kterými se zabezpečují úkoly na jednotlivých vládních úrovních ve veřejném zájmu, a to na úrovni státu i územní samosprávy, ale i souhrn institucí, které tuto činnost vykonávají přímo, či zprostředkovaně. Peková a Pilný (2002, s. 62) rozlišují funkční pojetí (zajištění veřejných služeb) a organizační pojetí (souhrn různých výkonných orgánů na jednotlivých vládních úrovních). Organizace veřejné správy a obecné zásady její činnosti jsou v demokratických zemích zakotveny Ústavou a navazujícími zákony.

3.1 Činnosti veřejné správy

Veřejná správa zajišťuje správu veřejných věcí, zabezpečuje některé služby pro občany, organizuje zabezpečování celé řady ostatních veřejných statků (ve školství, zdravotnictví, v sociální péči atd.), plní funkci zřizovatele a na základě zákona a zákonnými způsoby vykonává správní dozor (jde o formu ochrany veřejného zájmu). Subjekty veřejné správy jsou stát, zastupovaný státními úřady a institucemi, územní samospráva, a jiné subjekty jako např. zájmová samospráva (profesní komory, veřejné fondy apod.). Decentralizované orgány státní správy a územní samosprávy (obce, kraje) spolu vytváří tzv. místní správu. V České republice se využívá smíšený systém místní správy, což znamená, že v tomto systému pak obce nebo vyšší územně samosprávné celky vykonávají jak vlastní samosprávné funkce, tak na základě jim svěřené úkony státní správy.

3.2 Územní samospráva

Územní samospráva je forma veřejné vlády a veřejné správy. Posilování územní samosprávy, zejména postavení obcí, je ve vyspělých zemích, v ČR po r. 1990, součástí procesu prohlubování demokracie a budování občanské společnosti. Samospráva nejlépe umožňuje realizovat právo občanů podílet se na řízení veřejných záležitostí jako jednoho z nejdůležitějších demokratických principů. V současné době dochází k decentralizaci kompetencí v zabezpečování veřejných statků, aby se občan snáze mohl vyjádřit, o jaké veřejné statky má zájem, snáze mohl kontrolovat činnost veřejného sektoru a jeho hospodaření. Aby mohl být občan aktivní na řízení a kontrole, tzn. aby se občan zajímal o veřejné věci, musí mu být poskytovány informace o veřejných záležitostech v obci, regionu (tzn. musí mít k dispozici podrobné informace o hospodaření obce, kraje). Má právo vyjádřit své názory na hospodaření, preference v oblasti lokálních a regionálních veřejných

statků, na jejichž financování platí daně a uživatelské poplatky, možnost ovlivnit rozhodování volených orgánů tak, aby jeho potřeby byly brány v úvahu, a nakonec občanovi musí být umožněno aktivně se zúčastnit práce iniciativních a poradních orgánů příslušné vládní úrovně na úrovni územní samosprávy.

Aby mohla územní samospráva úspěšně fungovat a plnit své funkce, je nutné vytvoření potřebných předpokladů. První stránka je legislativní a zahrnuje schválení potřebných zákonů, které umožňují územní samosprávě vykonávat všechny její funkce. Stránka ekonomická pak umožňuje samosprávnému celku hospodařit s určitou finanční autonomií.¹⁵ Jedním z předpokladů existence samosprávy je vlastnictví majetku. O tom, jak bude majetek využíván, rozhodují volené orgány. Ty pak za svá rozhodnutí odpovídají občanům – voličům. Vlastnictví majetku je nejen předpokladem rozvoje lokálního a regionálního veřejného sektoru, občanské vybavenosti apod., ale i existence a rozvoje vlastní podnikatelské činnosti územní samosprávy, která může významně přispět ke zvýšení vlastních rozpočtových příjmů, nebo například možnost získání úvěru (jištění majetkem).

3.3 Obec – základní článek územní samosprávy

Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů, které tvoří územní celek. Ten se rozkládá na jednom či více katastrálních území. Pro Českou republiku je typická rozdrobenost obcí, která je následkem rozdělení tzv. střediskových obcí po roce

¹⁵ V roce 2012 byla předložena novela rozpočtových pravidel (byla následně i schválena), která rozšířila definici peněžních prostředků státní poklady a stanovila obcím a dalším subjektům povinnost vést bankovní účty u České národní banky. Předkladatel chytře počítal s tím, že obce nebudou ihned prostředky z daňových výnosů převádět na stávající bankovní účty, čímž poslouží k zajištění likvidity státního rozpočtu. Obce s tímto návrhem zásadně nesouhlasily z důvodu dalších finančních nákladů i administrativní zátěže. Také upozorňovali na porušování ústavního práva na samosprávu obcí, neboť tento zásah omezuje jejich přístup k finančním zdrojům plynoucím z rozpočtového určení daní. Bohužel, marně. Výsledkem je, že některé obce mají v současné době dva až tři bankovní účty. Ke stávajícímu běžnému a spořicímu účtu obce, přibyl v roce 2013 povinně zřízený účet u České národní banky. Lze tedy polemizovat, nakolik autonomní tedy obce v oblasti financí jsou.

1990. Dle Českého statistického úřadu bylo v České republice k datu 1. 1. 2009 celkem 6249 obcí. Každá obec je začleněna do obvodu obce s rozšířenou působností (bývalá okresní města) a také do územního obvodu vyššího územně samosprávného celku – kraje.

3.3.1 Hospodaření obcí

Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem. Aby mohla zabezpečovat tyto úkoly, musí disponovat určitým majetkem a finančními prostředky. Hospodaření obce, zejména nakládání s majetkem, upravuje zákon o obcích.¹⁶ Finanční hospodaření se řídí rozpočtem¹⁷, který je vytvářen pro každý kalendářní rok a je plánem příjmů a výdajů na dané časové období. Mezi hlavní příjmy rozpočtu obce patří výnosy daní, příjmy z vlastního majetku a majetkových práv, příjmy z výsledků vlastní nebo hospodářské činnosti, příjmy z místních poplatků, dotace ze státního rozpočtu, ze státních fondů nebo rozpočtu kraje.¹⁸ Mezi výdaje obce řadíme náklady na provoz samosprávy, činnost zastupitelstva, hospodářství odpadové, lesní, vodní, dále komunální rozvoj a péče o zeleň apod.

3.3.2 Správa obce

Obec je samostatně spravována zastupitelstvem obce. Jedná se o nejvyšší orgán obce, který tvoří členové zastupitelstva obce. Ti jsou voleni občany obce. Občané obce se tak podílí na řízení obce nepřímo prostřednictvím volených zástupců. Délka mandátu členů zastupitelstev obce je 4 roky. Členem zastupitelstva obce se může stát občan s trvalým pobytem na území dané obce, kde kandiduje, a musí splňovat podmínku věkové hranice 18 let. Zastupitelstvo obce v rámci své samosprávné působnosti rozhoduje o programu rozvoje obce, rozpočtu obce, majetkových i veřejných záležitostech. Tento

¹⁶ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších změn a doplňků

¹⁷ Rozpočet je sestavován v souladu se zákonem č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních samosprávných celků.

¹⁸ Již v roce 2007 byla představena tzv. „Zlínská výzva“, která navrhovala balík vládních opatření pro stabilizaci veřejných rozpočtů. Malé obce byly velmi znevýhodněny vůči velkým městům, jako například Praha, Brno, Ostrava a Plzeň. Ta dostávala téměř polovinu všech daňových příjmů. Díky tlaku malých obcí, které měly problémy s financováním své činnosti, se v roce 2012 obce dočkaly schválení zákona o rozpočtovém určení daní a v roce 2013 mohly do svých rozpočtů tyto zvýšené daňové výnosy zahrnout.

orgán obce má tudíž poměrně velké pravomoci, ale i odpovědnost. Dalšími orgány obce jsou rada obce, starosta (je volen z řad zastupitelů), obecní úřad a zvláštní orgány obce. Starosta obce svolává pravidelně zasedání zastupitelstva obce, které je přístupné všem občanům. Tam mohou vznášet své dotazy, návrhy a také žádat vysvětlení. Na základě takových podnětů pak může být v mnoha případech ovlivněno rozhodování zastupitelstva obce v různých záležitostech.

3.3.3 Veřejné služby obce

Definici veřejné služby v legislativě nenajdeme. Jech (2010, s. 77) konstatuje, že jde o službu ve veřejném či obecném zájmu, která je vytvořena, organizována a usměrňována orgánem veřejné správy k zabezpečení potřeb veřejnosti. O členění veřejných služeb se pokusilo ministerstvo vnitra České republiky. Veřejné služby rozdělilo na věcné veřejné služby, správní činnosti a finanční podpory. Co se týče vztahu k obci, budou nás zajímat věcné veřejné služby: sociální služby, zdravotnictví, školství, kultura, doprava, obrana, vnitřní věci, životní prostředí, služby technické infrastruktury, informační služby.¹⁹ Pokud se vrátíme k jedné z funkcí obce dle zákona o obcích „obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.“, zjistíme, že obcím není nic nařízeno. Záleží tak pouze na rozhodnutí zastupitelstva obce, jakým směrem rozvoje se bude obec ubírat.

3.4 Spolupráce obcí

Obce mohou při výkonu samostatné působnosti vzájemně spolupracovat. Spolupráce mezi obcemi se uskutečňuje zejména na základě smlouvy uzavřené ke splnění konkrétního úkolu, na základě smlouvy o vytvoření dobrovolného svazku obcí nebo zakládáním právnických osob podle zvláštního zákona mezi dvěma nebo více obcemi. Výše jmenovaný dobrovolný svazek obcí, často označovaný jako „mikroregion“, je velmi

¹⁹ Slepíčka (1981) uvádí, že zatímco většina venkovského obyvatelstva považuje své bytové podmínky za vyhovující, s vybaveností a jeho dostupností je spokojena jen čtvrtina (pokud jde o kulturu), až polovina (obchody, sportovní zařízení). Obyvatelé venkova, zejména zemědělci, z nichž většina bydlí v malých obcích, považují nedostatky v dostupnosti občanského vybavení a služeb za jednu z největších nevýhod života na vesnici. Přitom platí, že čím menší je venkovské sídlo, tím méně je jeho obyvatelstvo spokojeno s úrovní občanského vybavení a jeho dostupností.

častou formou spolupráce obcí v České republice. Typickým rysem takového svazku je vznik z vlastní iniciativy, nikoliv příkazem nadřízeného orgánu nebo ze zákona. V současné době existuje v České republice více než 550 mikroregionů. Předmětem jejich činnosti mohou být pouze činnosti vymezené zákonem v samostatné působnosti, tzn. ve školství, sociální oblasti, zdravotnictví, kultuře, správě, údržbě a provozování zařízení ve vlastnictví obce, při zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod, odpadovém hospodářství.²⁰

²⁰ Řešení otázky výchovných zařízení byl například založení svazkových škol, jak popisuje Š. Vondrová v časopise *Obec a finance* (*Obec a finance*, 2013): „Zkušenosti s jejich fungováním a zjišťované dosahované ekonomické výsledky jsou veskrze pozitivní a z našeho pohledu mluví jednoznačně pro transformaci – zcela určitě v našem regionu“.

4 REGIONY A REGIONALIZACE

Geografové chápou region jako krajinu, území vymezené na základě společných znaků. Obecně je přijímána definice chápající region jako složitý dynamický prostorový systém, který se formuje na zemském povrchu na základě určitých znaků, které jej odlišují od okolí. Toušek a kol. (2008, s. 372) uvádí, že nejjednodušším, i když ne zcela precizním způsobem, můžeme region definovat jako určitou část geografické sféry. Region je tedy výsledkem prostorové či územní diferenciací geografické sféry a můžeme je pro něj použít termín prostorová jednotka. Prostorová diferenciací může být v zásadě učiněna na přírodním, politickém (administrativním, ekonomickém, sociálním či kulturním základě, případně může výše jmenované faktory kombinovat.

Regionalizací nazýváme proces vymezení územních jednotek na základě určitých znaků a oddělování od území, která tyto znaky postrádají. Jde tedy o proces, při kterém je velké území členěno na dílčí celky. (Anděl, 1996, s. 25)

4.1 Klasifikace regionů

Můžeme se setkat s celou řadou snah o typologizaci regionů podle nejrůznějších kritérií. Většina z nich se přitom snaží kombinovat tři aspekty: různá pojetí či koncepce prostoru (území), velikost a věcný obsah. R. Wokoun (2008, s. 282 -284) cituje jednu z nejnovějších klasifikací regionů, kterou zpracoval významný německý geograf H. H. Blotvogel. Ten rozlišuje následující typy regionů:

- Reálné regiony nebo také analytické regiony jsou vědeckými konstrukcemi, které slouží vědeckému poznání a jeho snahám o vědecké uspořádání reality. Regiony je možné konstruovat na základě účelu, kterému by měly sloužit, anebo na základě teorie, z níž vycházejí.

Rozlišujeme dva typy reálných regionů: jednoznačně lokalizovatelné regiony (např. různé přírodní jednotky, povodí řeky) a funkční regiony (např. krajina, oblast trhu práce, hospodářský prostor, městský region).

- Regiony vymezené lidskými aktivitami a činnostmi. Tento typ regionů vzniká každodenním jednáním individuálních nebo kolektivních aktérů (různých skupin, firem, sdružení, obcí a měst). Jako příklad můžeme uvést akční prostor obyvatel

(jednotlivců nebo skupin), oblasti územní působnosti regionálních médií, územně plánovací regiony, území dobrovolných svazků obcí a měst apod.

- Regiony, které jsou jako regiony vnímány anebo s nimiž se aktéři identifikují (identifikační regiony). Takové regiony vznikají prostřednictvím společenské komunikace (face to face kontakty, média, politika). Jako příklad můžeme uvést regiony osobní nebo společenské identity (pocit sounáležitosti) anebo regiony jako oblast působnosti politického jednání.

Výše uvedené reálné regiony a regiony vymezené lidskými aktivitami odpovídají tradičnímu rozlišování deskriptivních a normativních regionů.²¹

4.1.1 Mikroregiony

Podívejme se, jak je vymezen pojem mikroregion z hlediska formování regionů v geografii. Postupuje se od nejmenších územních celků „malých regionů“ – mikroregionů, k jejich integrování v subregiony, mezoregiony až po konstituování, ustavení regionu jako makroregionu.

Přičemž mikroregiony – areály – jsou nejnižším stupněm regionálního vymezení (prvního řádu). Zahrnují zpravidla několik typů podle měřítka výzkumu a územního rozsahu. Areály představují „malá území“ od městských spádových obvodů, středisek po areálové vymezení až do rozlohy celého okresu. Tyto malé regiony označujeme souborně areály. Dle Mištery (1997, s. 10) považujeme při výzkumu „malých regionů“ areál:

- obec s jejími včleněnými sídly a částmi jako mikroregion prvního stupně,
- malé město – území spádového střediska malého města s několika obvody obcí jako mikroregion druhého stupně,
- okres ve správním vymezení, pokud okresní město plní funkci střediska obvodu jako mikroregion třetího stupně.

²¹ Srov. Ekonomická a sociální geografie. (Toušek a kol., 2008, s. 375)

Pro naši potřebu vymezíme mikroregion jako region malého geografického měřítka, který pokrývá území dobrovolného svazku obcí, a chápeme jej jako výsledek působení lidské aktivity a činnosti.

4.2 Regionální rozvoj

Jelikož existuje rozdíl mezi místním a regionálním rozvojem, budou oba pojmy nastíněny. Pod regionálním rozvojem si lze představit celkový růst určitého územně definovaného celku. O místním rozvoji hovoříme, jestliže se jedná o rozvoj sledovaný či realizovaný na území menším, než je region, tj. přesněji pouze v části regionu, např. v obci či městě (Stejskal, Kovárník, 2009, s. 22). Dle praktického chápání je regionálním rozvojem míněno vyšší využívání a zvyšování potenciálu daného systematicky vymezeného prostoru (území) vznikající v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů (Wokoun a kol, 2008, s. 11).

Regionální rozvoj však neprobíhá stejnoměrně. Podívejme se, jak se regionální rozvoj měnil v České republice po roce 1989. Blažek a Csank (2007, s. 963-964) uvádí, že zatímco v 90. letech minulého století došlo k zásadnímu prohloubení regionálních rozdílů na obou základních řádovostních stupních, tj. jak na úrovni meziregionální (krajské), tak i na úrovni mikroregionální, a to v důsledku principiálních změn ve společnosti v ekonomice, ke kterým došlo během transformačního období, i jako reakce na umělou nivelizační politiku v období komunismu, lze období po roce 2000 hodnotit z hlediska regionálních rozdílů jako stagnační, resp. jako období, kdy již dochází jen k mírné oscilaci velikosti regionálních disparit. V tomto období dochází k relativní stabilizaci nové regionální struktury České republiky ve změněných podmínkách, pravděpodobně v důsledku skutečnosti, že se již hlavní aktéři regionálního rozvoje (ať již ze soukromého nebo veřejného sektoru) naučili „operovat“ v nových ekonomických podmínkách a v nově vytvořeném institucionálním a politickém rámci.

4.3 Regionální politika a její nástroje

Regionální politika je součástí hospodářské politiky, což představuje činnost státu zaměřenou na ovlivňování vývoj veřejných věcí bez ohledu na to, kdo ji uskutečňuje. Stejskal a Kovárník (2009, s. 13) konstatují, že hospodářská politika představuje specifické aktivity, které řeší meziregionální nerovnováhu a disproporce uvnitř regionu. Regionální politika je tedy cílevědomá činnost působení státní právy a samosprávy (na úrovni centrální,

regionální a lokální) na dynamiku a strukturu rozvoje regionů a na změny v podmínkách a struktuře prostorového uspořádání národního hospodářství.

Mezi soubory nástrojů, které vyplývají ze Strategie regionálního rozvoje ČR, patří: pobídkové nástroje – finanční pobídky a podpora (dotace, úvěry, návratné finanční výpomoci); institucionální nástroje (informace a poradenství); regionální agentury.

4.4 Regionální politika Evropské unie

Regionální politika Evropské unie vychází ze dvou základních principů, a to solidarita a soudržnost. Solidarita představuje pomoc občanům a regionům hospodářsky nebo sociálně znevýhodněným ve srovnání s průměrnou situací členských zemí (tzn. hospodářsky vyspělejší státy financují méně vyspělé státy prostřednictvím příspěvků do společného rozpočtu). Soudržnost pak odráží skutečnost, že snižování rozdílů představuje výhodu pro všechny zúčastněné. Cílem regionální politiky v evropském pojetí je snižování regionálních disparit členských zemí, což dokumentuje fakt, že z hlediska finančních prostředků vynakládaných Evropskou unií zaujímá regionální politika dlouhodobě druhou pozici, hned za zemědělskou politikou. (Stejskal, Kovárník, 2009, s. 41-45)

V Evropské unii je regionální politika prováděna na úrovni nadnárodní (provádí ji přímo Evropská unie), národní (provádějí ji jednotlivé členské státy) a regionální (týká se většiny členských zemí). Nositeli regionální politiky na nadnárodní úrovni jsou Evropská komise a další evropské instituce, na úrovni národní vláda, ministerstva a ostatní orgány státní správy příslušného státu. Na regionální úrovni jde o orgány územní samosprávy a také podniky, podnikatelé a instituce.

Jako hlavní nástroj této politiky slouží (kromě národních zdrojů) tzv. strukturální fondy. Jedná se o Evropský fond regionálního rozvoje (EFDF – European Regional Development Fund). Hlavním úkolem tohoto fondu je snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů. Co se týče do objemu prostředí, jde o největší a nejvýznamnější strukturální fond.

Další z fondů, Evropský sociální fond (European Social Fund – ESF). Jedná se o jeden z hlavních nástrojů sociální politiky a zaměstnanosti Evropské unie. Zaměřuje se na prevenci a boj s nezaměstnaností, rozvoj lidských zdrojů, rovné příležitosti pro ženy a muže apod. Fond podporuje integraci nezaměstnaných se zvláštním zaměřením

na dlouhodobou nezaměstnanost, integraci mladých lidí do pracovního procesu, integraci osob vyloučených z trhu práce, stejné příležitosti na trhu práce, posílení systému vzdělávání a další kvalifikace apod.

Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond (European Agriculture Guidance and Guarantee Fund – EAGGF) vznikl za účelem financování společné zemědělské politiky. Tento fond se dělí na záruční sekci (financování společné zemědělské politiky) a podpůrnou sekci (rozvoj venkova). Pro podporu venkova byl vytvořen zvláštní program zřízený Evropskou komisí k řešení specifických problémů venkova, a to program Leader +.

Finanční nástroj pro podporu rybolovu (Financial Instrument for Fisheries Guidance – FIFG). Tento nástroj regionální politiky byl založen za účelem zajištění financování rozvoje přímořských regionů a rybářského odvětví.

Fond soudržnosti – Kohezní fond (Cohesion Fund – CF) podporuje rozvoje celého státu. Spolufinancuje projekty životního prostředí a transevropských dopravních sítí. Prostředky jsou poskytovány státům, jejichž hrubý domácí produkt na obyvatele je nižší než 90% průměru společenství.

4.5 Regionální politika České republiky

Současná regionální politika České republiky je realizována v kontextu evropské regionální politiky²². Hlavní směry a cíle se odvíjejí od Strategie udržitelného rozvoje České republiky a z reformního, prorůstového plánu, který byl formulován ve Strategii hospodářského růstu ČR a v Národním programu reformem. Dále jsou cíle této politiky v interakci s hlavními cíli

²² Aby byla regionální politika dostatečně účinná, musí všechny subjekty podílející se na regionálním rozvoji postupovat společně. To zajišťují tzv. rozvojové dokumenty, které jsou vytvářeny na všech úrovních regionální politiky. Jedná se např. o Strategické rozvojové zásady společenství Evropské unie, Strategie rozvoje České republiky, Národní rozvojový plán, Národní strategický referenční rámec, Rámec podpory společenství, Společný regionální operační program. Na úrovních jednotlivých krajů jsou to Strategie rozvoje kraje, Program rozvoje kraje, Regionální operační program, Regionální inovační strategie. Jednotlivé regiony, mikroregiony a obce pak mají své Programy rozvoje regionu (strategické plány).

resortních a krajských strategií a programů a jsou sladěny s prioritami EU, stanovenými v politice hospodářské a sociální soudržnosti a v obnovené Lisabonské strategii.

Regionální politika se provádí v rovině:

- státu - všeobecná poloha, jako jsou právní normy a nařízení směřující do regionálního rozvoje a selektivní, jíž se stát snaží přispívat pouze vybraným regionům;
- regionů – prostřednictvím územní samosprávy, tj. krajů a obcí.

V práci Sociálně prostorová diferenciacie v České republice: implikace pro veřejnou (regionální) politiku Macešková a kol. (2009, s. 12) zdůrazňují, že možnosti regionální politiky jsou v současnosti z hlediska řešení problémů sociálně prostorové diferenciacie omezené z důvodu nevhodného nastavení řádovostní úrovně pro vymezení cílového území (tj. okres, kraj, regiony soudržnosti). „Zárodky sociální diferenciacie přitom vznikají „nepozorovaně“, ukryty před zraky kompetentních politických činitelů na nejnižší prostorové úrovni – na úrovni jednotlivých domů, ulic a městských čtvrtí. Prostorové znevýhodnění některých zejména venkovských obcí a sociálně prostorová diferenciacie jejich obyvatel je rovněž fenoménem, který není politickou reprezentací při koncipování veřejných politik reflektován. Je tedy třeba apelovat nejprve na identifikaci sociální hrozby vzniků problémů na mikroúrovni. Poté bude možné reflektovat specifické problémy a potřeby konkrétních mikroregionů a lokalit v konkrétních opatřeních veřejných politik. Je důležité zdůraznit, že ačkoliv dojde k identifikaci určitých problémů na mikroregionální úrovni, jejich zásadnější řešení většinou není v možnostech obcí a je nutné vhodná opatření přijmout na úrovni regionální, případně národní.“

4.5.1 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Hlavním koordinátorem regionální politiky na území České republiky je Ministerstvo pro místní rozvoj. To spravuje finanční prostředky určené k zabezpečování politiky bydlení a regionální politiky státu, koordinuje činnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při zabezpečování politiky bydlení a regionální politiky státu.

Programy a dotační tituly poskytované prostřednictvím ministerstva jsou uspořádány do oblasti regionální politiky, bytové politiky, podpory nestátních neziskových organizací a v oblasti strukturálních fondů, především pak u operačních programů, kde je řídicím orgánem ministerstvo. To tedy nezajišťuje jen dotace z národních zdrojů, ale i dotace

spolufinancované ze zdrojů Evropské unie. Zvláštní pozornost věnuje regionální politika specifickým problémům rozvoje měst a venkovských oblastí. Proto vznikl podprogram Podpora obnovy a rozvoje venkova. Cílem podprogramu je formou dotace podpořit obnovu a rozvoj venkovských obcí. Podprogram předpokládá participaci obyvatel venkova, občanských spolků a sdružení při obnově jejich obce v souladu s místními tradicemi. Příjemci podpory jsou vymezeni a specifikováni pro každý ze čtyř dotačních titulů zvlášť. Obecně se však jedná o obce či svazky obcí.

4.5.2 Významní poskytovatelé dotací obcím na území Jihomoravského kraje

Jedním z nejvýznamnějších poskytovatelů dotací na tomto území je Jihomoravský kraj. Dotace z rozpočtu kraje jsou poskytovány ve veřejném zájmu v souladu s Programem rozvoje kraje, případně s jinými rozvojovými dokumenty tak, aby byl zajištěn všestranný rozvoj území kraje a uspokojeny potřeby občanů kraje. Jednou z částí Programu rozvoje kraje je Program rozvoje venkova Jihomoravského kraje, který má za cíl zachování základních funkcí v oblasti veřejné správy na venkově s ohledem na kvalitu života. Dotační program je zaměřen na podporu školní a předškolní výchovy, zdravotní a sociální péče a podporu projektů udržujících kvalitu života. Další dotace poskytované Jihomoravským krajem jsou v oblastech životního prostředí, regionálního rozvoje, kultury a památkové péče, vzdělávání sport a volný čas, sociální a rodinná politika, prevence a požární ochrana, zdravotnictví.

Nadace ČEZ, jejímž nejvýznamnějším dárcem je společnost ČEZ, a. s. a některé další společnosti Skupiny ČEZ, podporuje veřejně prospěšné projekty, které přispívají k rozvoji společnosti. Podpora Nadace ČEZ směřuje především do těchto oblastí: podpora aktivit dětí a mládeže (výstavba Oranžových hřišť), podpora handicapovaných spoluobčanů (putovní Oranžové kolo) a aktivní spolupráce s regiony (grantové řízení Podpora regionů). Na začátku roku 2010 rozšířila nadace své aktivity o podporu projektů zaměřených na vzdělávání a odstraňování bariér. Nadace věnuje značnou pozornost i podpoře regionů.

Energoregion 2020 je sdružení obcí. Sdružení je dobrovolné, nezávislé, vytvořené obcemi a právníckými osobami z neziskové oblasti v okruhu 20 km od Jaderné elektrárny Dukovany. Hlavním předmětem činnosti sdružení je zastupovat a hájit zájmy obyvatel regionu ve vztahu k jaderné energetice a všem ostatním provozům a činnostem, které ovlivňují životní prostředí. V minulosti využili obce členství v tomto spolku pro získání finančních příspěvků na komunální techniku či elektronická zařízení pro výuku

v základních školách. V současné době je členem spolku 128 obcí z Jihomoravského kraje a kraje Vysočina.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

Vzhledem ke zvolenému cíli práce, jímž je komplexní popis případu mikroregionalizace, byla zvolena forma kvalitativního výzkumu. „Kvalitativní výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativní pozorování. Cílem je získat popis zvláštností případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech světa“ (Hendl, 2008, s. 61).

Kvalitativní výzkum byl proveden pomocí případové studie, která se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Hendl (2005, s. 102) uvádí: „V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.“ Stake (in Hendl, 2005) definuje případovou studii jako úsilí o porozumění určitému sociálnímu objektu v jeho jedinečnosti a komplexitě.

5.1 Postup při výzkumu

Výstupem práce bude popis případu nikoliv vytvoření teorie.²³ Dílčími cíli, které povedou k hlavnímu cíli, jsou popis prostředí mikroregionu jako přírodního, společenského a kulturního prostředí, popis proměny venkovských obcí mikroregionu a proces regionalizace.

Na začátku byl vypracován plán výzkumu, v němž byly stanoveny okruhy témat, která k popisu mikroregionalizace budou směřovat, např. popis prostředí jednotlivých obcí, specifická prostředí obcí, hospodaření a správa obcí a mikroregionu.

Pro každý pozorovatelný fenomén byl určen zdroj dat a byly stanoveny metody sběru dat. Z provedené operacionalizace vzešly sady otázek do rozhovorů. Jedním ze zvýšení důvěryhodnosti výsledků výzkumu je použití různorodých zdrojů informací. Byla použita datová triangulace, tj. použití různých metod sběru dat i zdrojů dat.

V průběhu výzkumu byly modifikovány otázky, které povedou k popisu případu²⁴:

²³ Srov. Hendl (2005, s. 37): „Popisný výzkum dává obraz specifických podrobností situace, jevu nebo vztahů. Takovýto výzkum popisuje jevy a soustředí se na otázky: kdo, jak a kolik.“

²⁴ Srov. „Výzkumné otázky lze doplňovat a modifikovat během výzkumu, ale základní cíl výzkumu je nutné určit předem.“ (Hendl, 2005, s. 39)

Jak se mění přírodní, společenské a kulturní prostředí mikroregionu?

Jak se projevuje specifická prostředí obcí?

Jaká je vize rozvoje obcí?

Jak mohou obce využívat vznik svazku obcí?

5.2 Metody sběru dat

Pro výzkum byla shromažďována data pomocí polostrukturovaného dotazování²⁵, analýzy dokumentů (primárních i sekundárních), pozorování, studium literatury, ale byla použita také kvantifikovaná data z dotazníkového šetření provedeným Jihomoravským krajem. Pro pozorování v přirozeném prostředí byla zvolena role úplného pozorovatele, která je vhodná pro pozorování veřejných míst. Cílem pozorování byl popis vzhledu obcí, meziosobních vazeb, pozorování vzhledu vesnických obydlí. Dotazování bylo provedeno formou rozhovoru pomocí návodu, který umožňuje tazateli dostat se na všechna pro něj zajímavá témata a současně mu zůstává volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. Před samotným provedením rozhovorů bylo provedeno šetření, které spočívalo v oslovení účastníků a zjištění, zda rozhovor poskytnou a zda bude možné tento rozhovor provést, i z důvodu pozorování, v jejich přirozeném prostředí. Před provedením rozhovoru byl vysvětlen důvod a účel dotazování a současně byli všichni účastníci ujištěni, že získané informace zůstanou v anonymitě. Všichni tázaní dali potřebný souhlas k provedení rozhovoru a současně i jeho zaznamenání na diktafon.

5.3 Vzorkování

Formou účelového vzorkování²⁶ byli za účastníky rozhovoru vybráni zástupci obcí (čtyři starostové a jedna starostka) a jedna členka zastupitelstva obce, která je současně podnikatelkou v obci. Pro objasnění určitých fenoménů byly vybrány typické případy, např. maminka na mateřské dovolené, maminka dojíždějící do zaměstnání, rodák z obce. Sady

²⁵ „Polostrukturované dotazování se vyznačuje definovaným účelem určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“ (Hendl, 2005, s. 164)

²⁶ Srov. Hendl (2005, s. 148): „Problém výběru neboli vzorkování“.

otázek pro rozhovor se lišily dle toho, zda dotazovaným je občan nebo zastupitel obce. Zástupci obce byli dotazováni také i druhou sadou otázek pro občany.

5.4 Způsob zpracování dat

Rozhovory nahrané na diktafon byly zaznamenány formou shrnujícího protokolu.

Pro zpracování dat byla zvolena technika analýzy pomocí kódování, tedy systematickým prohledáváním dat s cílem nalézt pravidelnosti a klasifikovat jejich jednotlivé části. Hendl (2008, s. 226) píše: “Analýza dat případové studie nemusí vycházet z nějakého zvláštního přístupu, nýbrž může využít postupy známé z etnografického přístupu nebo metody zakotvené teorie.“ Byl zvolen postup otevřeného kódování.

5.5 Popis místa výzkumu

Mikroregion Moravia leží na samém jihovýchodním okraji Českomoravské vrchoviny a zabírá plochu 72,41 km². Co se týče územního vymezení, nachází se na území okresu Znojmo v Jihomoravském kraji. Mikroregion tvoří území osmi obcí venkovského typu a žije v něm asi 3560 obyvatel.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Cílem výzkumu byl popis proměny prostředí mikroregionu. Nejprve je popsán profil mikroregionu a jednotlivých obcí jako seznámení s prostředím, kterým se případová studie zabývá. V další části byly výsledky výzkumu seřazeny dle zjištěných kategorií.

6.1 Popis mikroregionu

Mikroregion Moravia byl vytvořen jako zájmové sdružení sedmi obcí v roce 2001, a to obcí Džbánice, Horní Dunajovice, Trstěnice, Tvořihráz, Višňové, Výrovce, Žerotice. Svazek obcí byl založen podle zákona o obcích a jeho posláním jsou především úkoly v oblasti školství, sociální péče, zdravotnictví, kultury, požární ochrany, veřejného pořádku, ochrany životního prostředí, cestovního ruchu, dále zabezpečování čistoty obce, správy veřejné zeleně, správa majetku obcí a výkon dalších činností, které jsou v zájmu všech členů svazku. V roce 2010 přistoupila do svazku obcí obec Morašice. Mikroregion Moravia je tvořen 2 obcemi velikostní kategorie do 200 obyvatel, 3 obcemi velikostní kategorie 200 – 500 obyvatel, dvě obce jsou v kategorii 500-1000 obyvatel a jedna obec je ve velikostní kategorii nad 1000 obyvatel. Dvě z obcí (Višňové a Horní Dunajovice) měly dříve status tzv. „střediskových obcí“.

K 1. 1. 2013 bydlelo na území mikroregionu Moravia celkem 3560 obyvatel a hustota zalidnění činí 47,84 osob/km², což je oproti okresní hustotě, tj. 73 obyvatel/km², a celorepublikové hustotě, tj. 130 obyvatel/km², poměrně nízká hodnota. Populační vývoj není ve většině obcí příliš příznivý:

Tabulka 2 Počty obyvatel v obcích v letech 1961 - 2013

	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2013
Džbánice	227	221	219	189	163	155	163
Horní Dunajovice	840	757	667	626	650	622	619
Morašice	467	420	349	271	238	236	243
Trstěnice	758	682	628	572	567	542	556
Tvořihráz	579	539	488	397	371	366	383
Višňové	1069	1023	1031	1080	1110	1083	1100
Výrovce	281	228	188	160	166	167	168
Žerotice	420	366	321	268	290	312	328
Celkem	4641	4236	3891	3563	3555	3483	3560

Výše uvedená data potvrzují, že příznačným rysem populačního vývoje v České republice v letech 1961-2001 byl růst počtu obyvatel centrálních (střediskových) obcí a zároveň dlouhodobé pozvolné vylidňování většiny venkovských obcí. Na druhou stranu však můžeme konstatovat, že od roku 2011 dochází k jakési stagnaci v počtu obyvatelstva ba dokonce mírnému nárůstu. Dle migračního salda v období 2002 – 2012 převyšuje migrační přírůstek před přírůstkem přirozeným, čímž se projevuje pokles porodnosti a nárůst obyvatelstva stěhováním. Co se týče průměrného věku obyvatelstva mikroregionu, činí 41,5, což je vyšší hodnota než celostátní, která dosahuje 41, okresní pak 40,6.

Struktura hospodářství mikroregionu je ovlivněna mnoha faktory, především přírodními podmínkami, historickým vývojem, strukturou osídlení a geografickou polohou území. Takřka $\frac{3}{4}$ z rozlohy mikroregionu zabírá zemědělská půda a asi 86% této půdy bylo zorněno. Z toho je patrné, že krajina je zde zemědělsky velmi intenzivně využívána. Zajímavá je bilance vinařství – ze 4715 ha zemědělské půdy je 104 ha využíváno jako vinice. Venkovský prostor a zemědělství je v tomto území významným krajinnotvorným i společensko-ekonomickým prvkem. Po roce 1989 probíhala transformace zemědělství a většina orné půdy je dnes obhospodařována podniky právnických osob, které vznikly privatizací jednotlivých JZD. Proces restrukturalizace zemědělství přinesl nové technologie, novou organizaci zemědělské výroby i organizaci práce v zemědělství. Do přeměny zemědělství taktéž zasáhly změny, které přinesl vstup do EU. Na území mikroregionu působí dva zemědělské podniky, a to Agroservis I. Zemědělská a. s. Višňové (hospodaří na katastrálním území, Višňové, Trstěnice, Džbánice a Morašice) a Agra Horní Dunajovice a. s. (hospodaří na katastrálním území obcí Horní Dunajovice, Želetice, Žerotice, Tvořihráz, Výrovce). Obě firmy se zabývají jak rostlinnou, tak i živočišnou výrobou. Višňovský podnik dále ještě nabízí prodej a servis zemědělských strojů.

V 90. letech dochází k rozvoji soukromého podnikání a nově vznikají malé a střední firmy, především v nevýrobní sféře, průmyslu a stavebnictví. Nejvíce mají zastoupení OSVČ a po nich firmy, které zaměstnávají 1-5 pracovníků. Nejvíce ekonomických subjektů je zaregistrováno v obci Višňové.

Situace na trhu práce a nezaměstnanost je jedním z hlavních ukazatelů hospodářské problémovosti území. Je faktem, že volných míst na okrese Znojmo je velmi málo a znojemský okres se dlouhodobě řadí mezi území s velkou nezaměstnaností. Zatímco míra nezaměstnanosti na okrese Znojmo dosáhla k 31. 12. 2013 12,8%, celorepubliková úroveň

činila 8,6%. Ovšem musíme podotknout, že například míra nezaměstnanosti v měsíci březnu 2011 činila na okresní úrovni 14,6% a v rámci mikroregionu jen 7%.

Změny v ekonomickém systému po roce 1989 se odrazily i ve vývoji dopravy. Očividně se zvýšil podíl silniční dopravy na přepravním výkonu. Je zřejmý nárůst individuální automobilové dopravy, doprovázený poklesem zájmu o veřejnou hromadnou dopravu silniční.

Mikroregion Moravia je součástí území Integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje (IDS JMK), který funguje od roku 2004 a zajišťuje tak veřejnou dopravu v území, v němž jednotlivé druhy dopravy vzájemně spolupracují a vytvářejí tak přehledný a jednoduchý systém vzájemně provázaných linek s jednotným tarifem, přepravními podmínkami a pravidelnými intervaly mezi spoji. Došlo tak ke změnám ve vedení regionálních autobusových linek. Všechny provozované linky získaly jednotné dvou nebo třímístné provozní označení, vstoupily v platnost nové jízdní řády a došlo ke sjednocení cen jízdného a přepravních podmínek na všech linkách IDS JMK. Od 1. července 2010 byla zaintegrovaná poslední část Jihomoravského kraje na Znojemsku.

Zdravotnická péče v mikroregionu je zajištěna jen v několika obcích. To platí i o školských zařízeních. Co se týče sociálních služeb, obce mikroregionu jsou zapojeny do komunitního plánování sociálních služeb Znojemska. Mikroregion nabízí jedno zařízení sociálních služby formou pobytové služby a na území fungují terénní služby zajišťované Oblastní charitou Znojmo.

6.1.1 Obec Džbánice

První zmínku o Džbánicích bychom našli v písemné zprávě z roku 1253, kdy byly nově vysvěcenému kostelu v Trstěnicích dány desátky ze Džbánic. V současné době žije na území obce 163 obyvatel. V obci je vybudován vodovod, zásobení elektřinou a plynem je vyhovující. Vesnice však není stále odkanalizována. V obci se nachází prodejna smíšeného zboží (pouze v základním sortimentu) a působí zde dva drobní podnikatelé. Co se týče služeb výrobní a nevýrobní povahy je obec zcela závislá na okolních obcích, zejména však spádových městech Moravský Krumlov a Znojmo. V oblasti veřejných služeb, je tomu stejně. Do mateřské školy jezdí děti do vedlejší obce Trstěnice, do základní školy pak do Trstěnic a Višňové nebo Vémyslic. Co se týče zdravotní péče, lékař v obci neordinuje ani sem nezajíždí, občané využívají lékařských služeb ve Višňovém a v Moravském Krumlově.

6.1.2 Obec Horní Dunajovice

Obec Horní Dunajovice vznikla postupným sloučením dvou obcí, a to Horních Dunajovic a Domčic. V 17. a 18. století byly v hojně míře zakládány vinice, jejichž vysazován se snažila vrchnost povzbudit své panství. Tradice pěstování vinné révy se udržuje dodnes, známé jsou tratě Stará hora a Kravka. Rozvoj vinařství dokazují i nádherné lisy zasazené do různých částí obce.

Obec Horní Dunajovice byla v minulosti obcí střediskovou a je to znát například v oblasti školství i zdravotnictví. Obec zajišťuje provoz základního školního vzdělávání na nižším stupni a mateřské školy. V budově zdravotního střediska byly využívány ordinace praktického lékaře, zubaře a gynekologa. Dnes sem jezdí ordinovat pouze praktický lékař. Ostatní prostory byly přebudovány na byty. V obci se nachází pošta, hřbitov, drobní podnikatelé nabízející služby opravárenské, truhlářské, stolařské, kadeřnické, malířské, prodejny smíšeného zboží, dvě pohostinství, stavebnictví, a jeden menší producent zeleniny. Obec disponuje zařízeními pro kulturní, společenské a sportovní akce, tím jsou kulturní dům, sportovní hřiště u základní školy, sportovní hřiště za budovou bývalého zdravotního střediska (zde se nachází i renovované dětské hřiště), tělocvična základní školy, zasedací místnost v budově obecního úřadu, zde také funguje místní knihovna. V obci se nachází dvě sakrální stavby: kostel Nejsvětější trojice a kaple sv. Markéty. Oba objekty byly rekonstruovány a přispěly k pěknému vzhledu vesnice. V obci je zaveden vodovod, plynovod a obec je odkanalizována.

Vodní nádrž Kréty, která se nachází asi 2 km od vesnice, poskytuje zázemí jako přírodní koupaliště, ale i pro rekreační rybolov. Příjezdová cesta vede po zpevněné komunikaci, místní však volí trasu pěšky nebo na kole přes Rybnice, což je částečně zalesněné území, hojně frekventované, kde se nachází i přírodní památka Pod Šibeničním kopcem.

Spolkový život je velmi pestrý, působí zde dobrovolní hasiči, myslivecký spolek a tělovýchovná jednota. Pravidelně se neformálně setkávají také ženy, které přispívají k bohatému společenskému životu například pořádáním masopustu, martinského lampionového průvodu či průvodu čarodějnic.

6.1.3 Obec Morašice

Morašice jsou malou vesničkou s 243 obyvateli, která přistoupila do svazku obcí v roce 2010. V obci je zbudován vodovod a provedena plynofikace, kanalizace stále chybí. Obec

nemá svou poštu a spádově patří k vesnici Hostěradice. Co se týče školní docházky, do mateřské školy a do prvního stupně základní školy dojíždí děti do vedlejší obce Skalice. Do druhého stupně základní školy jezdí do obce Želetice a většina středních škol, které děti z obce navštěvují, jsou ve Znojmě. V obci není lékař a z poskytovaných služeb můžeme jmenovat prodejnu základního smíšeného zboží, pohostinství, topenář – instalatér, stolař. V obci se nachází kulturní dům, který je zázemím pro pořádané společenské akce, a knihovna.

6.1.4 Obec Trstěnice

V obci dnes žije 556 obyvatel. V obci se nachází knihovna, sokolovna, fotbalové hřiště, multifunkční hřiště, park. Obec disponuje školským zázemím předškolního typu a školského do 5. třídy. Dominantou obce je kostel Povýšení svatého Kříže, který je vidět z dálky už při příjezdu do obce. V obci působí sbor dobrovolných hasičů, myslivecké sdružení, tělovýchovná jednota. Místní občané využívají v obci těchto služeb: prodejna smíšeného zboží, hostinec, pneuservis, autodoprava, pálenice, zednické práce, těžba dřeva, stolařství a soukromé zemědělství. Nabídka služeb je však nedostatečná a obyvatelé jsou odkázáni na obec Višňové (to se týká lékaře, škola 5. -9. ročník), a města Znojmo a Moravský Krumlov (ostatní služby). V obci je zaveden vodovod i plynovod. Obec v roce 2014 zahájí stavbu spádové kanalizace.

6.1.5 Obec Tvořihráz

V obci žije 383 obyvatel, kteří jsou závislí na dodávkách služeb z okolních obcí, ale zejména města Znojma. Vodovod a plynovod jsou zde zavedeny, kanalizace se buduje. V obci se nachází pouze prodejna smíšeného zboží a drobní podnikatelé, kteří nabízí opravárenské služby, pohostinství, zemědělské výrobky. Má zde sídlo stavební firma, která poskytuje pracovní místa asi 10 zaměstnancům. Zdravotnická ani sociální zařízení v obci nejsou. V Horních Dunajovicích využívají občané služeb pošty, ostatní služby nabízí pak město Znojmo, které je vzdáleno 14 km.

6.1.6 Městys Višňové

Městys Višňové býval střediskovou a plní i dnes funkci střediska mikroregionálního významu. Je to patrné nejen z počtu obyvatel, kteří zde žijí (1 100), ale i z nabízených služeb, kterými městys disponuje: pošta, praktický lékař, stomatolog, dětský lékař, penzion pro důchodce, sociální byty, mateřská škola, základní škola (1. – 9. ročník, komunitní

vzdělávání, univerzita 3. věku), knihovna, budova bývalého kina, sportovní hala, sportovní hřiště, výchovný ústav, čerpací stanice pohonných hmot, pohostinství, prodejna smíšeného zboží, prodejna potravin, penzion, cyklopenzion, prodejna a výroba textilu, velký zemědělský podnik, autodoprava, autoopravna, kadeřník, masérské služby, drobní zemědělci produkující zeleninu, vinařství, zámečnictví, stolařství, čalounictví, krejčí, instalatérské a topenářské služby.

Funguje zde matriční a stavební úřad pro okolní obce. Správní rozdělení však nekoresponduje s územím svazku Moravia, takže například matriční úřad slouží pro obce mikroregionu: Višňové, Morašice, Horní Dunajovice a stavební úřad zahrnuje obce svazku: Morašice, Trstěnice, Horní Dunajovice, Džbánice. Obec je odkanalizována a na území obce se nachází čistírna odpadních vod. V obci je zaveden vodovod i plynovod.

Mezi významné objekty v obci patří zámek Višňové a 15 ha dendrologicky významným zámeckým parkem, který se stal zázemím tradičního letního filmového festivalu (jeho součástí je i řezbářské sympozium). Spolková činnost je v obci významná. Aktivní je zde zahrádkářský spolek, který pořádá výstavu vín s ochutnávkou, myslivecké sdružení, divadelní spolek a sdružení dobrovolných hasičů. Významné je zde působení tělovýchovné jednoty (zaměřené na fotbal), jejíž tradice je velmi dlouhá a která má zázemí ve formě fotbalového hřiště s nově zrekonstruovaným sociálním zařízením a prodejnou občerstvení.

6.1.7 Obec Výrovice

Obec Výrovice se nachází 13 km severně od Znojma. Leží v členitém pahorkatinatém reliéfu, kde se nachází několik chráněných druhů živočichů a rostlin a část je zařazena do evropsky významných lokalit Natura 2000²⁷. Žije zde 168 obyvatel a díky svému čistému a klidnému prostředí s absencí průmyslové výroby je ideálním místem pro bydlení i odpočinek. Obcí protéká řeka Jevišovka, která s okolními zalesněnými kopci a množstvím zeleně vytváří velmi pěkný obraz. Blízkost vodní nádrže Výrovice pak přispívá k rozvoji turistického ruchu.

²⁷ Natura 2000 je soustava chráněných území, kterou společně vytváří členské státy Evropské unie. Je určena k ochraně nejvzácnějších a nejvíce ohrožených druhů živočichů, rostlin a nejvzácnějších přírodních stanovišť na území Evropské unie.

Z této malé obce pochází slavný rodák Václav Vlček, jehož jméno je spojeno s vynálezem poštovní schránky. Tento technicky nadaný rodák se narodil do početné rolnické rodiny 6. dubna 1833 a šel se vyučit zámečnickem do Štýrského Hradce. Toto německé prostředí pravděpodobně způsobilo, že v příjmení zaměnil V jednoduché za dvojité.²⁸

Obec byla v roce 1998 plynofikována a v roce 2006 došlo k rekonstrukci elektrické sítě, rozhlasu a veřejného osvětlení. V současné době jsou budovány inženýrské sítě vodovodu a kanalizace. V minulých letech se podařilo v obci vybudovat multifunkční hřiště, dětské hřiště a hasičský areál. Od roku 1974 neprovozuje obec vlastní školu a občané dojíždějí do sousedního Únanova nebo Znojma. V roce 2013 se podařilo obci zrekonstruovat budovy bývalé školy na víceúčelový dům, v němž má sídlo obecní úřad, v přízemí se nachází společenský sál a pohostinství. Co se týče služeb, v obci je prodejna smíšeného zboží se základním sortimentem, pohostinství, zámečnictví, pokrývačství, kadeřnice, malíř, elektrikář a projekční kancelář. V obci je velmi aktivní spolek hasičů, který pořádá pálení čarodějnic, hasičské závody, posvícení, masopust a ples. Na území obce působí také rybáři a myslivecké sdružení.

6.1.8 Obec Žerotice

Obec Žerotice se nachází asi 12 km severovýchodně od města Znojma na levém břehu řeky Jevišovky. Nyní žije na území obce 328 obyvatel. Je zde zaveden vodovod a plynovod a buduje se kanalizace. V obci se nachází velký kulturní dům, multifunkční hřiště, dětské hřiště, hřbitov. Bohužel, se v obci nedochovala tvrz (hrádek datovaný k r. 1259). V roce 1998 koupil zříceninu nový majitel, který u tvrze každoročně pořádá rytířské turnaje. Tato akce se těší velké oblibě dětí.

Budova bývalé školy byla nedávno přebudována a nyní je zde 5 sociálních bytů. Pošta v obci nikdy nebyla, taktéž žádné zdravotnické zařízení. Z poskytovaných služeb občané nejvíce využívají prodejnu smíšeného zboží, která nabízí velmi úzký sortiment, a pohostinství. Dále v obci poskytují své služby stolař, malíř a instalatér. Občané vyjíždějí

²⁸ Poštovní schránka „Systém WLCZEK“ byla vybíratelná automatiky zasunutím kovového rámu svěrného poštovního vaku. V Rakousku-Uhersku se tyto poštovní schránky osvědčily a také byly hojně zavedeny.

z obce za službami zejména do města Znojma. Do školských zařízení dojíždějí děti do Želetic, Prosiměřic nebo Znojma.

Od roku 1928 je v obci založen hasičský sbor, který zde funguje dodnes a pořádá společenské a sportovní akce (soutěž hasičů, posvícení, pálení čarodějnic). V obci je také rybářský spolek, který v minulosti pořádal plesy. Aktivní je také myslivecké sdružení, které organizuje hojně navštěvovanou akci - poslední leč.

6.2 Jaký je venkov?

Tvář venkovských obcí se v oblasti mikroregionu mění.

Ani zde již neplatí předpoklad, podle kterého žije venkov svou půdou. I když jsou na území mikroregionu dva zemědělské podniky, které poskytují nejvíce pracovních míst, zaměstnanost v oblasti průmyslové výroby a stavebnictví dalece převyšuje zemědělskou výrobu. K domům přilehlé zahrady a zahrádky dodnes slouží k samozásobitelským účelům, ale v případě novostaveb jsou dnes již k vidění okrasné zahrady a hrací koutky pro děti.

Paní B. uvádí: *„Na zahradu jsme vysadili keře, máme tam ale pár ovocných stromů. Obdělávat celý pozemek bychom časově nestihli.“*

Stále však platí, zejména u středních a starších generací, že zahrada u domu je využívána k pěstování plodin. Vypěstované množství a druhy sice nejsou dostačující, ale pěstování zeleniny a ovoce je generačně převzato.

Paní K.: *„My máme na zahradě všechno: brambory, okurky, mrkev, petržel, rajčata, ovocný stromy, no všechno možný. Mají to tak i naši, od jara do podzimu si s tím vystačíme a jsme rádi, že máme všechno své. Nikdy by mě nenapadlo, že bych zahradu zatravnila, jak to dnes vidím. No možná kdybych zdravotně nemohla.“*

Paní B.: *„Se sousedy se vidíme hodně, když jsme venku na zahradě, povídáme si přes plot a někdy si i zajdeme uvařit kafe.“*

Pobyť na zahradě má však vliv na sousedské vztahy a slouží jako místo setkávání.

Paní D.: *„Když jsme na zahradě a vidíme sousedy, tak si po práci sednou chlapi na mez s pivem a já si se sousedkou pokecám o děckách, co děláme a tak.“*

Rozhovor byl s paní D. proveden v domácím prostředí. Paní D. bydlí v rodinném malém domku. Její rodina bydlí sama, rodiče mají dům ve stejné ulici. Přišla otevřít usměvavá paní,

kteřá byla trochu nejistá kvůli dotazování. Cestou přes dvůr byly k vidění voliéry pro ptáky a bouda pro psa, který štěkotem ohlásil nevítané hosty. Dojem venkovského stavení umocňovaly zavěšené předměty používané dříve v zemědělství. Při příchodu do obytné části domů bylo nabídnuto občerstvení ve formě kávy a vody, v tu samou chvíli se loučila sousedka, která byla za paní D. kvůli pomoci se šitím krojů pro dechovou kapelu, ve které s manželem působí. Kuchyň působila útulným dojmem a byla vzorně uklizená.

Domovské komunity jsou dodnes pro vesnice charakteristické, ale už ne zcela platí „každý zná na vesnici každého“.

Paní K.: *„Rodiny sousedů vedle nás známe, známe se od dob, kdy tady bydlíme, ale třeba poměry na konci vesnice neznám. Kdyby měli všichni takovej vztah se sousedama jako my, tak nebude mezi lidmi taková zloba a závist. Na vesnici vidím, že si lidi závidí a pomlouvají. My si řekneme všechno narovinu. Taky jsme si nezavedli to, že bysme chodili každě den na návštěvu. Spíš když třeba budeme opíkat párky za barákem, vidíme se před barákem, když jedeme z práce nebo se domluvíme, že půjdeme na zábavu ...“* a také dodává: *„taky si pomáháme, chlapi na zahradě, na dvoře ...“*

Tento rozhovor probíhal v měsíci únoru, v jeho průběhu přišla sousedka s prosbou o vypůjčení materiálu na vytvoření masopustní masky.

Pan K.: *„No tak já moje sousedy znám, to jó, i jejich děcka a co se tam děje, ale co je na druhým konci vesnice, to nevím.“*

Dotazovaní také vnímají změnu ve vztazích mezi lidmi navzájem.

Pan L.: *„Za našich mladých let, když jsme vyjeli s kočárkem na vycházku, tak se mi zdá, že vesnice žila jiným způsobem, že souseď se souseďem dal řeč, někdo dělal něco na zahradě, tak se člověk zastavil a dal řeč, a dnes mi to přijde, že když člověk projde obcí, tak je prázdná nebo se člověk před druhým ještě schová. Lidé nevyhledávají družnost, společenství, dobrou se to vytrácí.“*

Paní Z.: *„Já vám to řeknu, takto: Když si koupím kozu, tak mi souseď přeje, aby chcipla. Nejsou všichni stejní, ale ta závist je dnes hrozná.“*

Zastupitel V.: *„Co si dříve lidé dokázali vyřešit spolu mezi sebou, často do toho tahají obec. Co bylo dřív založeno na principech susedských zásad, nebo selského rozumu, cti, nebo jak to mám říct, tak dnes se do toho tahá zákon.“*

6.3 Tradice – lidové i nové

Dodnes se v těchto obcích dodržují tradice, které jsou spjaté s křesťanskými svátky. Ve všech obcích regionu jsou zachovány poutě, posvícení, masopust, hrkání a pomlázka o Velikonocích, slavení adventu, Vánoc. Věra Frolcová (2001, s. 123) ve své publikaci Velikonoce v české lidové kultuře konstatuje, že i v prvním desetiletí 21. století existují v prostoru České republiky místa, a to i v Čechách a i na Moravě, kde je velikonoční „řechtání - hrkání“ stále živé, ať už je jeho kontinuita udržovaná spontánně či cíleně. A největší zásluhu na této skutečnosti má nejmladší generace.

V obcích však vznikají i nové akce, které mnozí chápou jako nové tradice.

Pan L.: *„Já dnes беру jako tradici i zabijačku. Se švagrem dodnes zabijíme u nás na dvoře. Bereme to jako příležitost setkat se s rodinou. Když se podíváte, tak ve vesnici už zabijačku málokde uvidíte.“*

Vypěstování plodin a vykrmení domácího zvířete bylo dříve na vesnici bráno jako samozásobitelství, dnes spíše výjimkou. Dokládá to také množství „obecních zabijaček“, které se v mikroregionu vyskytují a těší se velké oblibě.²⁹

Zastupitelka obce D.: *„Všechny výrobky, které jsme udělali, tak se prodaly. Lidi nám minily urvat ruce. Kdo by se s tím dneska doma dělal.“*

O tomto novém jevu (zabijačka jako společenská akce) píše i Lucie Sobotková ve svém příspěvku (2011) o dění v malé vsi Záhoří u Semil: *„Dospělí si přišli na své na velké podzimní zabijačce (bylo třeba zpracovat tři vepře). Pro pořadatele začala akce už ve středu večer a probíhala až do neděle! Práce to byla velmi náročná a namáhavá a mnozí si zde skutečně sáhli do rezerv svých sil.“*

6.4 Klidný a bezpečný venkov

Populační vývoj není v mikroregionu příliš příznivý, přesto v minulých letech zaznamenaly některé obce nárůst obyvatelstva. Jak uvádí iDNES.cz (24. 3. 2014): *„Lidi v Jihomoravském kraji daleko více láká život na venkově. Klid, čistý vzduch, minimum stresu.“*

²⁹ Z osmi obcí mikroregionu se v pěti obcích konají zabijačky pořádané obcí nebo spolkem.

Dotazovaní obyvatelé mikroregionu vidí výhodu života na vesnici v klidném prostředí, menším dopravním ruchu, nižší míře kriminality.

Paní B. reaguje: „*Volili jsme místo pro stavění na vesnici z důvodu klidu a čistého vzduchu. Je tady kam jít na vycházky.*“

Maminka K. dvou dětí dojíždějících do školy do města: „*Je tady víc bezpečno, děcka jdou ven a nemám o ně strach. Ve městě jezdí auta, je tam větší kriminalita.*“

Rodák, pan K. uvádí: „*Do města bych nikdy nešel, tady jsem se narodil a tady zůstanu. Líbí se mi, jak to tady vypadá, znám tady lidi.*“

Je zajímavé, že i když je mnohými venkov brán jako místo klidu a trávení volného času, sami dotazovaní obyvatelé venkova sice využívají nabízené možnosti k rekreaci (např. vycházky do polí, koupání v místní přehradě), ale dovolenou tráví mimo domov.

Pan J.: „*Mám rád klid, sám pracuji jako učitel, tak si rád odpočinu, rád sbírám houby, chodím do lesa, rybařím. Dovolenu trávím na chatě.*“

Paní D.: „*Dovolenu trávíme v zahraničí, líbí se nám tam. Tady není moře a víc si tam odpočineme, než kdybychom byli doma.*“

Paní B.: „*Rádi jezdíme na výlety po republice, i když volíme taková místa, kam se dá jít s malým dítětem, ale loni jsme už zkusili jet s malým do Chorvatska a šlo to.*“

6.5 Spolky jako významný aktér společenského života

Tato sdružení nabízejí možnost sportovního vyžití dětí i dospělých. Ať už je to fotbal, hasičský sport, rybářský sport nebo dokonce hokej. Na obcích však postupem času dochází k nezájmu ze strany občanů o tyto aktivity.

Zastupitelka Z.: „*Byla tady velmi úspěšná družstva fotbalu, měli jsme přípravky, žáky, dorost, dospělé. Ted' tady není nic. Ten, co je vedl, byl vyštípán, protože chtěl disciplínu a to se nikomu nelíbilo, tak tady není nic, přitom ten areál je úžasnej, má to automatické závlahy, je tam klid, sociálky, prodejna občerstvení.*“

Zastupitel V.: „*Máme tady tělovýchovnou jednotu, ale počet členů klesá. Televize a počítače jsou největší sviňstvo. Děcka tráví čas doma, místo toho, aby běžaly venku.*“

Zastupitelka D.: „*Vloni na hasičských závodech už nedali dohromady družstvo dětí, tak naše doplňovali družstva jiných obcí.*“

Paní K.: *„Mně se právě líbí, že tady můžu chodit do různých spolků. Já jsem aktivní člověk (smích), já jsem u zahrádkářů, hasičů a hraju divadlo. Mrzí mě třeba, že naši starší hasiči nechtějí, abychom trénovali malé děti. Nevím proč. Jestli by museli kupovat vybavení? Vidím, že když nenalákáme ty malé, tak to skončí. Vidím to u zahrádkářů, je mi 37 let a jsem nejmladší členka, oni nechtějí nic měnit, dělat nic nového.“*

Spolky nabízejí způsob trávení volného času občanů, ale jsou také důležitými organizátory kulturního života obce. Bylo tomu tak už v období po válce a v dnešní době tomu není jinak. Spolky v obcích mikroregionu pořádají plesy, zábavy a jiné slavnosti.

Paní D.: *„Letos byl u nás první hasičský ples a lístky na sezení byly za chvíli vyprodané. Na ples jdeme, protože tady jiná akce v zimě není, vloni jsme jeli do vedlejší vesnice.“*

Paní K.: *„My určitě chceme vždycky stihnout za sezónu jeden ples. U nás je školní nebo sportovní. Letos jsme byli na školním a líbilo se nám to, zase se vidíme s lidma z vesnice“*

Pan J.: *„Tady na těch Žeroticích je to tak dobrý, že si spolky organizují akce samy. Třeba hasičské závody, posvícení nebo pálení čarodějnic.“*

Jak se ukázalo, spolková činnost i organizování jakékoliv společenské akce je vždy spojena s nějakou výraznější osobou, která tuto organizaci vede.

Zastupitel L.: *„Já to vidím tak, že musí být nějaká osoba, která to táhne, a pokud obec takovou osobu má, tak je to pro tu vesnici velké plus.“*

Tomuto odpovídá i konstatování paní Z., že s odchodem vedoucího fotbalu, který ho řídil oddíl celá léta, tato aktivita ve vesnici skončila.

Paní B. uvádí: *„Tady ve vesnici funguje něco jako spolek, ale není nikde vedený. Jsme ženské, které si samy organizujeme zájezdy, výlety, teď jsme měli Mezinárodní den žen, na podzim ženské dělají martinský lampionový průvod a vlastně organizují celý masopust. To je chození po vesnici a večerní zábava. Večer na té zábavě nachystají nějaké překvapení, letos měly skotské tance. Ty akce vymýšlí tak dvě tři ženský a ostatní se přidají a jsou rádi, že se něco děje.“*

Starosta vesnice roku 2013 Jeseníka nad Odrou podotýká (iDNES, 2013): *„Dík patří v první řadě všem našim spoluobčanům, naše obec má 1900 obyvatel a funguje zde 15 občanských sdružení a několik dalších neformálních spolků, například seniorů či matek s dětmi. Jedině tak obec může žít a rozvíjet se. Jsem rád, že u nás to z větší části funguje.“*

Spolková činnost má nezastupitelnou funkci při vytváření společenského klimatu obce, nejenže se sami občané stávají iniciátory dění na vesnici, ale mohou využívat nabízených aktivit. Venkovská pospolitost ve formě spolkových činností je udržována sdruženími hasičů, sportovců, rybářů, zahrádkářů a myslivců. Tyto spolky jsou pro vesnici velmi významným činitelem a zástupci obcí jsou si toho vědomi. Obec jim je proto nápomocna v podobě poskytování či udržování prostor nebo poskytováním finančních příspěvků.³⁰

6.6 Nedostatek služeb není problém

Dostupnost služeb v obcích mikroregionu se velmi liší. Dříve střediskové obce (Horní Dunajovice, Višňové) mají dodnes zázemí v podobě školských či zdravotnických zařízení, najdeme zde nabídku různých služeb. Naopak malé obce do 200 obyvatel, jako jsou Výrovice či Džbánice, mají dnes v obci ze služeb pouze prodejny potravin, a to jen v základním sortimentu.

Pan K.: „*Tady není ve vesnici nic. Mně to nevadí, já jedu do Znojma, co mi vadí, že nemám práci, chybí mi peníze. Když potřebuju třeba k doktorovi, jedu autobusem, spojení tam mám.*“

Paní K.: „*Já tady ve vesnici nevyužívám nic, jezdím do Znojma do práce a všechno vyřídím tam. Jezdím autem, tak mi to vůbec nevadí. Tady chodím sem tam nakoupit, ale málo.*“

Paní B.: „*Když jsem byla na mateřské dovolené, tak jsem tady chodila nakupovat a ten výběr byl dostatečný, neměla jsem potřebu jezdit do Znojma. Ted' jsem v práci a tak nakupuju tam. Co mi třeba na obci chybí je třeba divadlo nebo nějaké setkávání maminek s dětmi. Ale není to nic, kvůli čemu bych se třeba stěhovala.*“

Zastupitel J.: „*Podívejte, tady toho nikdy moc nebylo, ve vesnici bývala kdysi škola, ale ta byla v sedmdesátých letech zrušena, pošta tady třeba nebyla nikdy. Ted' všichni*

³⁰ M. Ouředníček a kol. (2011, s. 779) poukazují na souvislosti mezi kvalitou života a lidského kapitálu: „Za jeden ze stěžejních faktorů ovlivňujících kvalitu života na lokální úrovni považujeme přítomnost osobností schopných a ochotných zabezpečovat funkce a zastávat činnosti nezbytně potřebné pro místní venkovskou komunitu. Poukazujeme na postupný odliv nebo stárnutí důležitých aktérů lokálního veřejného života z marginalizovaných území, mizení kamenných i měkkých institucí a pokles dynamiky a aktivity sociálního a kulturního života.“

dojíždějí do školy i zaměstnání. My jsme tady tak zvyklí. Někteří mají auta, někteří jezdí autobusem. Myslím, že to nikomu nevadí.“

I když mnozí autoři uvádí nedostatek služeb jako negativní stránku venkova, sami občané to jako problém nevnímají. Tím, že v obcích nikdy velká nabídka služeb nebyla, jsou nuceni využívat služeb jinde. To klade nároky na dopravní dostupnost.

6.7 Mobilita obyvatelstva

Dojížděky do zaměstnání (Znojmo, Brno), škol nebo třeba za zájmovými kroužky ovlivňují mobilitu obyvatelstva a kladou vyšší nároky na dostupnost veřejnou dopravou. Z tázaných občanů většina využívá své auto. Tento způsob je pro ně vyhovující jednak z důvodu časové úspory, nezávislosti na veřejné dopravě, ale i pohodlnosti. Stav komunikací hodnotili dotazovaní jako vyhovující.

Paní B.: *„Já jezdím svým autem do práce, je to rychlejší a taky jsem samostatnější a nezávislá. Ani nevím, jak autobusy jezdí a kolik jich jezdí. Myslím, že silnice jsou dobré, v určitých místech by to mohlo být lepší, ale celkově dobrý.“*

Paní Z.: *„Využívám jak veřejnou dopravu, tak své auto. Auto беру, když se potřebuju dostat do Krumlova, tak abych stihla vlak. On teda autobus jede, ale zpátky bych čekala hodinu.“*

Zastupitel V.: *„Já se pohybuji většinou autem, protože je to rychlejší. Co se týče stavu komunikací, u nás ve vesnici je to místy hrozné, ale jinak cesta na Znojmo je dobrá.“*

V roce 2010 byl za území obcí zaveden integrovaný systém Jihomoravského kraje, který přispěl ke zkvalitnění veřejné dopravy. Spoje lépe navazují a četnost v obcích se zvýšila.

Paní K.: *„Já jezdím autem, ale holka jezdí do školy autobusem. Ten jezdí ráno dobře, odpoledne jednou musí hodku čekat, ale není to nic hrozného. A je to jeden den v týdnu, tak se to dá. Mně by třeba autobus vyhovoval ráno, ale tím, že dělám směny, tak z odpoledních bych se domů nedostala. Když má dcera ve Znojmě cvičení, tak jede autobusem a zpět jí беру já autem.“*

Toto potvrzuje i zástupce obce L.: *„Ten systém IDS JMK byl navržen tak, aby se dostali občané do škol a zaměstnání. Samozřejmě že ale nemůže třeba zajistit spojení lidí, co dělají na směny, takové možnosti nejsou. Ty spoje by nejezdily vytížené. I přesto si myslím, že spojů jezdí dost.“*

Pan K.: „*Já jezdím autobusem pořád, jezdí dobře ráno i odpoledne, když jedu z města nebo od doktora. Dřív nám autobus zastavoval nahoře na kopci, ale teď jezdí i dolů do vesnice.*“

6.8 Starosto, my chceme

Zařízení, která slouží ke vzdělávací, zdravotní, sociální, sportovní či kulturní činnosti patří povětšinou do vlastnictví obce. Ty se je snaží udržovat a v lepším případě obnovovat či zřizovat. Sami zástupci obcí hodnotí stav a počet zařízení jako dostačující a na udržitelné úrovni.

Zastupitel L.: „*Myslím, že vždycky je co zlepšovat, ale jde taky o to, na co jsou peníze a jestli je zájem o tyto věci. My se jako obec snažíme zachovat školu a zdravotnictví, protože jsme si vědomi, že tyto služby jsou pro občany hlavní. Byly tady návrhy třeba na fotbalové hřiště, ale já si říkám, že přece všichni nemusí mít všechno. Třeba ve vedlejších vesnicích hřiště jsou, fotbalové oddíly, a zájem tam klesá. Taky to má souvislost s tím, aby to někdo vedl, on se rychle někdo pro něco nadchne a rychle to taky může skončit.*“

V oblasti, kde obec výrazně přispívá k vybavenosti, jsou zařízení pro volnočasové aktivity.

Zastupitelka D.: „*Na to, že jsme tak malá obec, tak tady toho máme dost. Vemte si, že tady máme dětské hřiště s lanovou pyramidou, multifunkční hřiště, kdy jej v zimě stříkáme vodou a tak máme kluziště, velké hasičské hřiště, cyklostezku. To přece na tak malou vesnici není málo. Já si myslím, že každý si zábavu může najít, když bude chtít.*“

Paní Z.: „*V obci jsou pěkná hřiště, máme pěkné multifunkční a dětské, obě jsou hodně využívány. Děcka můžou chodit i na fotbalové hřiště, nebo do parku. V létě se chodíme koupat na koupaliště, kam jezdí i lidi z okolí.*“

Problémem se může jevit nezodpovědnost uživatelů zařízení v majetku obce a tím i způsobená nechuť zastupitelů zřizovat nové prostory pro aktivity občanů.

Zastupitelka Z.: „*Mládež chce pořád klubovnu, měli ji už třikrát, ale nikdy to nedopadlo dobře, nedodržovali pravidlo, že se tady nebude kouřit a nebude rámus. Jedná se o místnost, vedle je záchod. Měli to chvíli a museli skončit. Pak jsme jim nabídli místnost, ale s tím, že se tam musí udělat sociální zařízení, obec by to zafinancovala a udělala, ale oni by se museli připojit. Měli velký elán a nadšení, ale přestalo to, je to rozestavěné. My to tedy jako obec dostavíme, ale oni tam už nepůjdou. Víte, oni jsou něčím nadšení, ale pak to upadá a oni nemají žádnou odpovědnost.*“

Zastupitel J.: *„Máme kulturní dům, kde se pořádají plesy, oslavy narozenin. V zimě tam chodili kluci hrát florbal, ale vysklili okno a nikdo se k tomu dodnes nepřiznal, tak asi brzy přestanou chodit.“*

Někdy na obcích však prostory jsou, obec je ochotná je poskytnout, ale nejsou akční občané, kteří by činnost zaštitili a zorganizovali. Jak například bylo uvedeno, maminky na mateřské nemají kam jít, ale například od starosty se dozvídáme, že je volná zasedací místnost pro různá setkávání a vždy občanům k dispozici. Problém je tedy spíše na straně komunikace a vůdčích osobností než v nedostatku prostor. Většina dotazovaných také potvrdila, že ve vesnici není moc lidí, kteří by byli sami chtěli něco zorganizovat.

Zastupitelka Z.: *„Snažila jsem se rozhýbat ženy – vdovy, které sedí pořád jen u seriálů, tak jsem jim řekla, že jim dám místnost a ať klidně tu hodinu tady prodrbou, nebo můžou dělat ruční práce, u toho si uvařit kafe. Nechtěly. Myslím ale, že pokud by jim to někdo zorganizoval, tak by zájem byl.“*

6.9 Školy

V obcích, kde dodnes funguje školské zařízení, se jej zástupci obcí snaží zachovat. Jsou si vědomi, že mimo vzdělávání poskytuje volnočasové aktivity nebo je organizátorem společenských událostí. Finančně jsou pro obce udržitelná a vidí zachování školství jako jednu z priorit rozvoje obce.

Zastupitel L.: *„Určitě chceme zachovat školu, dokud to půjde. Je to dobré, když nemusí maminky vozit děti do školky nebo školy.“*

Zastupitel J.: *„Školka má tady tradici. Úroveň se zlepšila po nástupu nové ředitelky. Máme jen školku, ale chceme, aby tady zůstala, finančně je to pro nás únosné. Tím, že neutracíme jinde, to jde.“*

Ve dvou obcích se nachází školy málotřídního typu. Jak uvádí Hana Skálová v článku týdeníku Školství (2010): *„Děti se naučí splnit úkol bez zbytečných průtahů a v ne úplně tiché třídě, a to je pro praxi prospěšná zkušenost. V malých školách se získá rychleji. Děti vědí, že nemají paní učitelku jen pro sebe, že se musí o ni dělit, což žáci velkých škol neznají.“* A dále píše: *„Přináší však škola se spojenými třídami kromě větší samostatnosti ještě něco navíc? Většina rodičů se shoduje: výborným vkladem do budoucna je chápání party spolužáků jako jednoho celku bez ohledu na věk.“*

Zastupitel L. o málotřídní škole v obci vypráví: „*Moje manželka i děti navštěvovali tuto školu, nyní tam chodí můj vnuk a myslím, že ta škola funguje dobře. Na to jaké možnosti mají, si myslím, že nabízí i dostatek zájmových kroužků.*“

Paní B.: „*Syn je teď ve školce, ale do školy půjde taky tady. I když je málotřídní, nemám důvody ho dávat jinam. Myslím, že úroveň je dobrá. Navíc děti se pak na vesnici víc znají a kamarádi. To vidím venku na hřišti, když jdeme ven.*“

Z rozhovoru vyplynulo, že všechna školská zařízení na území mikroregionu hodnotí obyvatelé velmi pozitivně.

Paní K.: „*Starší dcera šla letos na gymnázium do Znojma a nemá vůbec problémy s učením. Co říká, tak třeba spolužačky z jiných základních škol mají problémy s jazyky, ona ne. Myslím, že tady na základní škole byli dost přísní, ale to je dobře, protože děcka něco naučí.*“

Paní B.: „*Libí se mi prostředí školky, je takové veselé, domácí. Děti mají paní učitelku jako tetu.*“

Zastupitelka Z.: „*Škola má dobrou úroveň. Děti jdou pak to šesté třídy do vedlejší vesnice a myslím, že jdou připravené dobře. Aspoň jsem neslyšela zatím žádné stížnosti. Navíc tady škola nabízí hodně kroužků, takže děti mají z čeho vybírat.*“

V největší obci, Višňové, funguje také komunitní vzdělávání, které se těší zájmu občanů.

Paní K.: „*Já o tom vím, sama jsem ho navštěvovala, chodila jsem na němčinu a na počítače. Bavilo mě to a něco jsem se naučila, navíc to bylo levné a nemusela jsem nikam dojíždět.*“

Jak se ovšem v průběhu dotazování ukázalo, o komunitním vzdělávání věděli pouze občané obce Višňové. V ostatních obcích mikroregionu o takové možnosti vzdělávání nemají ponětí.

Školy jsou velmi aktivní i v mimovzdělávacích činnostech, např. jako pořadatelé plesů, vánočních besídek a jiných společenských akcí během roku. Setkávání členů rodin při takovýchto příležitostech přispívají k udržení společenského života v obci. Bylo také zjištěno, že byť se školy snaží nabízet různé zájmové kroužky, rodiče vozí své děti do měst z důvodu pestřejší nabídky (výuka hudebních předmětů, různé formy sportu jako plavání, judo, taekwondo).

6.10 Senioři

Se změnou věkové skladby obyvatelstva si občané i zástupci uvědomují nutnost zařízení a aktivit pro nejstarší věkovou skupinu, které na vesnicích nejsou téměř vůbec zastoupeny. Na nepříznivý demografický vývoj poukazuje Deník (2014). „*Statistici spočítali, že ať už pokrok přinese jakékoli vymoženosti, využívat je bude výrazně starší populace, než ta dnešní. V roce 2050 bude průměrný věk Jihomoravana 48 let a téměř třetina lidí v kraji bude mít více než pětadesát let.*“

Sami zástupci obcí míní, že obec disponuje volnými prostory, ale někdy chybí osoba, která by skupinky nebo setkávání organizovala.

Zastupitelka Z.: „*Obec stárne a pro ty staré lidi toho nabídnout co nemáme. Pořádáme třeba den se seniory, zazpívají si tu, posedí, ale nějaké zařízení nebo nějakou aktivitu tu nemáme. Třeba ve Višňovém je penzion, ale ta kapacita je tam rychle zaplněná. A taky lidi z vesnice, kde se narodili, chtějí být. Bylo by dobré mít svoje zařízení.*“

Zastupitel J.: „*Já jsem napřed nějaké setkání seniorů dělat nechtěl. Říkám si děláme akce, kam můžou všichni obyvatelé. Ale oni argumentovali, že pro děti děláme taky den dětí, tak jsem ustoupil a letos budeme dělat první setkání seniorů.*“

Velmi aktivní jsou ve višňovské škole, kde byla v roce 2012 otevřena univerzita třetího věku. Jak uvádí ředitel J. Beran: „*Naše škola se již devět let věnuje komunitnímu vzdělávání dospělých, nyní přicházíme s novou aktivitou zaměřenou na seniory. Tuto činnost zde zahájíme pod vedením Provozně ekonomické fakulty Zemědělské univerzity v Praze. Cílem je poskytnout seniorům možnost rozšířit si vědomosti, získat nové poznatky a informace, plnohodnotně trávit volný čas, ale také nabídnout jim prostor k pravidelnému setkávání s vrstevníky.*“

Ukazuje se, že pro obyvatele nejstarší věkové skupiny nemá většina obcí žádné lůžkové zařízení, ale ani organizaci pro volnočasové aktivity. Senioři mohou samozřejmě navštěvovat všechny společenské akce, ale vzhledem k jejich zdravotnímu stavu, to často není reálné.

6.11 Vize rozvoje obce

Zástupci obcí si uvědomují, že pokud není nabídka stavebních míst nebo bytů pro bydlení, jedním z následků je vylidňování vesnice, která má posléze za následek úbytek už tak malé nabídky služeb.

Zastupitel L.: *„My disponujeme lokalitou ke stavění a máme dva volné byty. V těch bytech se nám nájemníci střídají celkem často. Jedná se o tzv. startovací byty. Bydlí zde většinou mladí tak rok, dva a pak třeba začnou stavět nebo si koupí nějaký dům na opravu.“* Zastupitel V.: *„Je nám jasné, že když nepřijdou do obce mladí, nemáme pro koho otevřít školku, školu. Pro koho bude potom v obci doktor? Máme nachystané lokality pro stavění a ten zájem tady je.“*

Ve Višňovém využili také budovu zdravotního střediska a přestavbou vznikly sociální byty pro mladé rodiny. Již teď mají zájemce o toto bydlení.

A jak dokazují poslední průzkumy, trend stěhování se na venkov sílí. *„Zájem o výstavbu na venkově stoupá. Lidi v kraji život na venkově láká. A není to jen zeleň a klid, co lidi z měst láká na vesnice. Cena pozemků mimo město je někdy i mnohonásobně nižší.“* (iDNES, 2014).

Na území mikroregionu se dnes nachází obce, které dosud nemají zavedený vodovod a vybudovanou kanalizaci. Pro potencionální stavebníky je to další z faktorů pro plánování výstavby. Ve Výrovicích byla například v minulosti velmi špatná kvalita vody.

Paní D.: *„Voda je tady špatná. My ji sice používáme na vaření, mytí, ale znám lidi, kteří mají ve studni tak špatnou vodu, že ji i na vaření kupují. Vím, že když měla jedna paní malé dítě, tak si nechala změřit dusičnany a vůbec tu vodu nedoporučovali ani na vaření.“* Nového vodovodu by se občané Výrovic měli dočkat v roce 2014. Významnou investiční akcí pro několik obcí mikroregionu je kanalizace, kterou staví svazek obcí Kanalizace v povodí Jevišovky. Tento svazek vznikl z důvodu spolupráci obcí (Žerotice, Výrovice, Tvořihráz) a snazší dosažitelnosti dotace na kanalizaci.

Zastupitel J.: *„Bez toho svazku bysme na to nikdy nedosáhli.“* S tak významnou akcí, jako je budování vodovodu a kanalizace jsou spojené problémy se stavem komunikací a vzhledem obce.

Zastupitelka D.: *„Dělá se tady vodovod a kanalizace, vesnice se mi jinak líbí, ale teď je to hrozný. Ale musí se to vydržet. Ale je to hrozný, ten prach všude a silnice rozvrtaný.“*

Pan K.: „*Je dobře, že se to dělá, voda i kanalizace je potřeba, ne? Mně to třeba nevadí, že rachotí, vím, že si lidi stěžují, ale jak by se to jinak udělalo? No je to všude vykopaný, to jo, všude je hlina, blato.*“ Jak vyplývá z rozhovoru, lidé hodnotí pozitivně výstavbu sítí vodovodu i kanalizace, ale také vnímají, že vesnice tímto zásahem na čas změnila svou tvář.

6.12 Zastupitelstvo obce – věc veřejná

Občané mohou realizovat právo podílet se na řízení veřejných záležitostí, což je jedno z nejdůležitějších demokratických principů. Dotazovaní se vyjadřovali k otázkám hospodaření obce, vedení obce i jejich participace na správě obce.

Paní K.: „*Myslím, že je tady co zlepšovat. Když vidím, jak vypadají ostatní vesnice, tak máme pořád co dohánět. Kolikrát si říkám, proč se dělá to a to. Na zastupitelstvo obce nechodím.*“

Pan K.: „*Tak já myslím, že to dělají dobře. Tak měli by tam být lidi, kteří to umí, ne? Já se ani nezajímám, co se bude dělat. Myslím, že to Pavel vede dobře.*“³¹

Paní B.: „*Na zastupitelstvo nechodím, není mi to lhostejné, ale spíš to probíráme na vesnici. Co se týče hospodaření obce, tak souhlasím jen v něčem. Někdy se dělají akce, které mi přijdou finančně náročné, a pak třeba mohou chybět prostředky třeba jinde. Dělají se chodníky, to je důležité, ale třeba okna na obecních bytech dodnes nejsou vyměněné a to je určitě pro ty rodiny důležité.*“

Vyplývá, že jednání zastupitelstev obcí se občané nezúčastňují. I přes to, že mnohdy nesouhlasí s kroky, které zastupitelstvo obce schvaluje a myslí si, že podniknuté záležitosti jsou zbytečné, možnosti vyjádřit se k řízení obce nebo vznášet námítky, nevyužívají.³² Sami zastupitelé obce by návrhy a připomínky ze stran občanů rádi uvítali.

Zastupitelka paní Z.: „*Na ustavující volbu starostu přišli 3 lidi, oni nadávají za rohem, ale na obec nepřijdou. Na zastupitelstvo přijdou jen, když se jich to dotýká, to ano.*

³¹ Pavel Vlček je starostou obce.

³² Peková, Pilný (2002, s. 71) potvrzují, že zájem občana o věci veřejné je v naší praxi spíše iluzí. Na malý zájem občanů o veřejné záležitosti však poukazují na základě empirických výzkumů téměř všechny členské země EU.

Ono se říká, že to přinesla doba, každá se stará jen o to svoje, nechtějí vidět to, že život není jen o tom mém, je to přece celá společnost.“

Pan V.: *„Divil jsem se, jak lidi monitorují zápisy ze zastupitelstev obcí. Zajímá je, co se děje. Když jdu třeba po vesnici, tak mě zastaví někdo a říká: „Starosto, vy jste probírali to a to...“. Na zastupitelstvo ale nikdo nepříjde. Anebo ano, ale jen, když je to zajímavá osobně.“*

Při dotazování byly pozorovány i vztahy mezi zastupiteli obce a občany. Není výjimkou, že úřednice i jiní občané starostovi tykají. Při provádění rozhovoru, kdy starosta zavřel do své pracovny dveře, vstoupil, aniž by zaklepal na dveře, místostarosta a hlasitě vyřizoval svůj telefonický hovor. Bez jakékoliv omluvy poté chvíli diskutoval se starostem a odešel. Na jiné obci se zase stalo, že během rozhovoru přišli na obec občané v montérkách s vyřizování administrativních záležitostí. Zdá se, že na úřadech na venkově stále zůstává jakýsi neformální styl komunikace s úředníky či představiteli obcí.

6.13 Dotace

„Vláda považuje úlohu regionů, měst i obcí za zcela klíčovou a nezastupitelnou z hlediska zajištění vyváženého rozvoje země. Bude proto i nadále vycházet z principů podpory regionálních a místních potřeb. Jak příprava Integrovaného regionálního operačního programu, tak reflexe územní dimenze v jednotlivých tematických programech probíhá v úzké součinnosti podle principu partnerství s krajskými a místní představiteli.“ Petr Nečas (Obec a finance, 2013).

Velkým problémem pro obce jsou finance. I přes zvýšené daňové příjmy ze státního rozpočtu se obce, v případě investičních akcí, neobejdou bez podpory státu či jiných subjektů. Zástupci obcí vnímají zvýšené daňové příjmy od r. 2012, ale stále jsou nedostačující pro větší investiční akce a jsou nuceni obracet se na poskytovatele dotací.

Zastupitel J.: *„Teď toho moc neděláme, budeme dělat tu kanalizaci. Ale dřív jsme čerpali hodně dotací a dá se říct, že nám skoro všechny žádosti o dotace vyšly. Měli jsme štěstí. Udělali jsme vodovod, byty, hřiště. Určitě to hodnotím pozitivně. S daňovými příjmy bychom tyto akce neudělali. Čerpali jsme třeba z Ministerstva pro místní rozvoj, Státního fondu životního prostředí nebo Jihomoravského kraje. Kanalizace je podpořená třeba Evropskou unií a celé to jde přes Státní fond životního prostředí. Samozřejmě je to spojené s velkou administrativou, ale to k tomu patří.“*

Zastupitelka D.: *„Dotace jsou potřeba, děláme teď vodovod, kanalizaci, bez toho by to nešlo. Udělali jsme teď nový obecní úřad, ale jsou to velké starosti. Celé to zajišťuje starosta a nadává, že pořád chtějí nějaké papíry. Starosta se chce věnovat práci po obci a ne papírovat. Ta budova, kde je úřad se dělala z dotace z kraje, pak hlavně na to dala peníze Evropská unie a starosta ještě sehnal peníze od Nadace ČEZ na schodišťovou plošinu.“*

Zastupitelka Z.: *„Musíme si vystačit s tím, co máme.“*

Z provedených rozhovorů vyplývá, že systém dotací hodnotí účastníci jako nevyhovující z důvodu individuálních potřeb, které jsou pro každou obec jiné. Taktéž je pro zástupce obcí neúměrná byrokratická zátěž, kdy na vyřizování záležitostí má k dispozici starosta obce pouze účetní obce.

Zastupitel L: *„Dotační systém je složitý, asi je nějaké kritérium potřebnosti v dané lokalitě. Není možné, aby všichni měli všechno a některá oblast nic. Myslím, že poskytovatelé dotací vychází z finančních možností, jaké mají. Pro obec našeho typu nám moc nevyhovují. Například zasíťování pozemků – podmínky jsou nastavené pro města.“*

Zastupitelka Z.: *„Systém dotací je špatný a není spravedlivý. Třeba naše obec, my máme 550 obyvatel, což je taková hranice, kdy nejsme malá obec do 500 obyvatel, ale nejsme ani ta velká k tisíci obyvatel. Myslím, že by bylo spravedlivé, aby všem obcím dali krajíc a řekli, použijte to, na co chcete, a doložte, na co to bylo. Tak by to bylo nejlepší. Ale když dávají peníze na něco, co my nepotřebujeme, tak se zase diví lidi na obci, proč děláte, to a to, a neděláte to, co je potřeba. Tak musím lidem vysvětlovat, že nenabízejí peníze na to a to a rychle vymýšlíme, abychom něco dělali a využili toho. Ale i tak jsme udělali věci ve škole, chodníky, hřiště. Co mi vadí, je velká administrativa, pořád musíte něco dokládat, na malé obci na to není čas.“*

Paní B.: *„Myslím, že se akce dělají podle toho, jak obec sežene dotace, třeba na chodníky se sežnou dřív než na výměnu oken, proto se třeba udělá něco, co není zas tak potřeba. Nevím, takto si to vysvětluji já.“*

Pan K.: *„Obec pěkně opravila kapličku, hasičárnu, líbí se mi, že se něco dělá. Je potřeba, když se něco dělá, třeba hřiště a tak. Tak on hlavně starosta shání ty dotace, ne? A to je dobře, jinak by to tady ani nestálo.“*

Občané sami vnímají, že obce využívají dotačních programů a uvědomují si, že mnoho aktivit rozvoje přímo s poskytovanými dotacemi souvisí.

Z nejvíce využívaných programů, jsou to Program rozvoje venkova Jihomoravského kraje, díky kterému obce opravují veřejná prostranství, budovy v majetku obce nebo rekonstruují dětská hřiště (veřejné prostranství Výrovice, střecha budovy zámku Tvořihráz, dětské hřiště Výrovice, chodníky a silnice v Morašicích a další). Dále pak Program obnovy vesnice vytvořený Ministerstvem pro místní rozvoj (sociální byty Žerotice, Višňové) nebo Státní zemědělský intervenční fond, který zajišťuje zprostředkování dotací z fondů Evropské unie (multifunkční budova ve Výrovicích, točna autobusové zastávky ve Višňovém, oprava školy Horní Dunajovice, oprava komunikace v Horních Dunajovicích aj.).

Významnými, i když ne investičními dotacemi, jsou příspěvky obcím od Úřadu práce na vytvoření pracovních míst. Jedná se o pracovní příležitosti pro nezaměstnané. Přednostně vybírány jsou matky vracející se z mateřské dovolené, osoby nad 55 let nebo osoby evidované na Úřadu práce déle než 1 rok. Tyto osoby jsou přijímány do pracovního poměru na dobu určitou, ale jsou pro obec přínosem, neboť obec vynakládá prostředky z rozpočtu obce jen částečně. Dotace jsou z části ze státního rozpočtu a z části z Evropského sociálního fondu. Zastupitelé tento nástroj sociální politiky hodnotí vesměs pozitivně.

Zastupitelka D.: *„Měli jsme na obci takové pracovníky. Někteří se teda rádi napili a tak jsme se museli kontrolovat, ale zase na druhou stranu, obec nemusí platit takového člověka, kterého potřebuje jen na léto.“*

Zastupitel J.: *„Letos jsme měli pracovníky celý rok. Myslím, že byli využítí, i když nebyl sníh. Prováděli úklid po obci. Pro obec je to dobré, že je nemusí platit ze svých peněz a pro lidi zase, že mají práci.“*

Pan K., který sám pracoval jako veřejně prospěšný pracovník, k tomu dodává: *„Tak byl jsem rád, že mě vzali, ne? Nemám auto, do práce bych musel někam jezdit. Tady se mi líbilo. Sice peněz bylo málo, ale byl jsem rád, že mám práci.“*

Nutno dodat, že vesnice byly v průběhu provádění rozhovoru upravené. Tedy pokud nebudeme brát v potaz budování kanalizace a vodovodu v obcích. K tomuto vzhledu přispívá jistě oprava starých budov ve vlastnictví obcí. V Tvořihrázi je to opravený zámek s muzeem a budova obecního úřadu, ve Výrovicích se stala dominantou vsi nově zrekonstruovaná multifunkční budova, která svým umístěním i svou šedomodrou barvou

je nepřehlédnutelná, taktéž jejich krásná sportovní a dětské hřiště s lanovou věží. V Trstěnicích vítává přijíždějící na návsi menší parčík s hracími prvky pro děti, ve Višňovém zase opravná budova přestavěná na sociální byty nebo budova školy s novou fasádou.

6.14 Mikroregion Moravia? Jo, ti udělali tu cyklostezku.

Mikroregion Moravia funguje jako svazek obcí od roku 2001. Zástupci obcí vytvoření svazku vnímají pozitivně a spolupráci hodnotí velmi kladně.

Zastupitel L.: *„Vytvoření svazku provázela myšlenka vytvořit celek, v němž by se jednotlivé obce podporovaly v rozvoji. Nastavili se priority pro každou obec, byla zpracovaná strategie rozvoje a dle ní postupujeme. Spolupráce je na dobré úrovni. Když se svazek tvořil, hledaly se jakési vztyčné body například pro turismus – přehrada, nebo dřívější spádovost obcí.“*

Zastupitelka Z.: *„Fungování svazku hodnotím dobře. Já jezdím na zasedání, tam se informujeme vzájemně o akcích. Ten mikroregion se vytvořil hlavně z důvodu získání dotací, pokud tenkrát byl člověk v nějakém mikroregionu, pak byly body navíc. Ty dotační programy jsou nastaveny tak, že projekty mají mít regionální význam.“*

Cílem vytvoření svazku byla vzájemná podpora při rozvoji mikroregionu jako celku, ale i jednotlivých projektů v samotných obcích. I když obce nepatří pod jeden úřad s rozšířenou působností, dokážou se na plánovaných projektech shodnout.

Zastupitel L.: *„Bez vzniku svazku by nevznikl pečovatelský dům ve Višňovém, obec sama by nespĺnila podmínku obyvatel. Obce musely deklarovat podporu připravovaného projektu, aby žadatelská obec dotaci dostala. To samé byl případ sociálních bytů.“*

Jako velmi zdařilé hodnotí oslovení zastupitelé i občané vybudovanou cyklostezku, která prochází všemi obcemi mikroregionu a nabízí ke zhlédnutí mnoho zajímavých míst této oblasti. Zdejší občané využívají tuto formu sportovní činnosti jako jednu z možností trávení volného času. Zavedením cyklostezky vnímají občané také zvýšený počet cykloturistů.

Paní K.: *„Mikroregion udělal cyklostezku, je pěkná. My jezdíme z Višňového do Dunajovic na přehradu, jede se lesem, přes brody, děcka to baví.“*

Paní B.: *„Já sama na kole nejezdím, ale jdeme tou stezkou třeba na přehradu, přes Rybnice je pěkné a klidné prostředí.“*

Zastupitel J.: „*Mně třeba ježdění na kole nic neříká, ale určitě pro Výrovce a Dunajovice bylo ta cyklostezka zajímavá, mají tam přehrady, můžou z toho něco vytěžit.*“

Zastupitelka Z.: „*Bez svazku by nebyla cyklostezka.*“

Pan K.: „*V létě tady jezdí hodně lidí na kole. To dřív nebývalo. Můžou sem jet i lidi z Tvořihráze, dřív to nešlo, teď tam mají lávku přes řeku a můžou tak přejet i s kolem.*“

Jak se ale ukázalo, slabým místem spolupráce je informovanost samotných občanů mikroregionu o pořádaných aktivitách jednotlivých obcí. Informování funguje na úrovni zástupců obcí, kteří se zúčastní jednání výboru svazku, tam si sdělují informace o připravovaných akcích, ale sami občané o těchto akcích nevědí.

Mikroregion využívá poskytování dotací, o které by obce samy nemohly žádat z důvodu počtu obyvatel. Jsou to například dotace z Jihomoravského kraje na úpravu veřejné zeleně.

Pro obce je taktéž přínosem příspěvek od Energoregionu 2020, v minulých letech ji obce využívaly pro pořádání kulturních akcí.

Eduard Kavala, předseda Spolku pro obnovu venkova ČR, uvádí: „*Nemyslím si, že meziobecní spolupráce je hloupost. Byla by to hloupost, kdyby se něco spojilo a nešly za tím peníze. Umím si například představit, že meziobecní spolupráce s daňovou bonifikací má smysl. Spoustu věcí totiž děláme velmi neekonomicky. A mohli bychom je dělat lépe. Touto formou by se dala odstranit byrokratická překážka a můžeme dělat věci velmi efektivně, kvalitně a průhledně. Mám na mysli především personální, finanční, mzdovou agendu, bezpečnost práce, školství, atd.*“ (Zpravodaj Venkova, 2013).

6.15 Shrnutí

Pokud shrneme výsledek výzkumu, můžeme konstatovat, že se podobá závěru na národní konferenci Venkov 2012, kde byly nastíněny nejpálčivější problémy venkova: rušení škol, pošt a jiných na venkově tradičních institucí, snižování počtu pracovních míst a v jeho důsledku vylidňování venkova, vyšší míra nezaměstnanosti, nízká motivace k aktivitě lidí a k jejich zapojování do řešení věcí veřejných, chybí přirození lídři, tzv. hybatelé akcí, často nevhodně cílená vnější finanční podpora, absence podpory podnikání a podnikatelů, podceňování významu rodiny, neúnosná byrokratická zátěž, aktivním starostům chybí podpora.

Aktéři místních samospráv obcí mikroregionu Moravia jsou mnohdy rodáky, občané, kteří v obci žijí několik desítek let, a není jim lhostejný vývoj obce. Situace obcí není jednoduchá. Obce hospodaří s nedostačujícím objemem financí, díky kterému by měly zajistit blaho svých občanů a přitom musí reagovat na měnící se klima venkovských obcí. I když dodnes fungují sousedské vztahy, žijí lidé více anonymně. Již neplatí, že zemědělská půda plánuje životní rytmus na venkově. Je stále živé samozásobitelství plodinami, ale také stále větší závislost na vyprodukovaných potravinách mimo obec či region. Spolková činnost v obcích tvoří významný prvek kulturního a vůbec společenského života. Jak zastupitelé, tak i sami členové spolků jsou si ale vědomi, že pokud nebude věnován čas dětem, bude docházet postupně k jejich zanikání. Co se týče volného času, u dospělých jsou to spolky a jejich činnosti, kde občané mohou trávit svůj volný čas. U dětí jsou to pak zejména školy, které nabízí zájmové kroužky. Obce pak přispívají k aktivnímu trávení volného času poskytnutím zařízení jako např.: multifunkční hřiště, fotbalová hřiště, dětská hřiště s moderními hracími prvky nebo kulturní domy. I když ale obce mají k dispozici prostory, nenajdou se občané, kteří by se zájmovým činnostem věnovali. Zástupci obcí by rádi uvítali aktivnější přístup občanů při rozvoji obce, jednak větší angažovaností při pořádání akcí, ale i při samotném rozhodování a projednávání na zasedáních zastupitelstev obcí.

Překážkou v rozvoji se ukazuje nevhodné nastavení systému dotací. Jednak programy neuspokojují potřeby jednotlivých obcí, ale neúnosná je i byrokratická zátěž. Na obcích, kde mnohdy administrativně působí jen starosta a jeden úředník, je účast na programech poskytujících dotace spíše demotivující.

Obce se všemi možnými prostředky snaží o zachování dostupnosti služeb a o rozvoj své obce. Jedním z takových prostředků bylo právě i založení Mikroregionu Moravia. Obce tak mohou spolupracovat ve formě vzájemné podpory a plánování rozvoje mikroregionu. Významným počinem pro celý mikroregion bylo zbudování cyklistické stezky, která je oblíbenou turistickou trasou, a to nejen občanů mikroregionu.

ZÁVĚR

Cílem výzkumu byl popis případu mikroregionalizace v mikroregionu Moravia. Nejde o závěrečná tvrzení ale spíše o zachycení stavu na základě popisu a hodnocení prostředí venkovských obcí mikroregionu.

Forma případové studie byla zvolena vhodně, mohla tak být zachycena charakteristika daného případu proměny prostředí. K rozhovorům byli přizváni jednak samotní aktéři správy obcí, ale i občané obcí, kteří přispěli k plastičtějšímu obrazu reality. Původně byl naplánován rozhovor s návodem se zástupci obcí, posléze se ukázalo jako vhodné přibrat pro dotazování zástupce konkrétních rolí, např. člověk dojíždějící do zaměstnání nebo rodák v obci. Velmi přínosné se ukázalo i pozorování v místech konání rozhovoru.

Pokud vidíme zprávy o venkovu v médiích či studujeme teorii v literatuře, najdeme obecné, společné rysy, které mohou venkov charakterizovat, ovšem nebudeme mít možnost poznat vlastní život dané obce nebo území. A jak se zjistilo, každá vesnice má svůj vnitřní (a často velmi bohatý) život. Tento život pak ovlivňují i různé zásahy orgánů místních samospráv.

Sociální pedagog, který vstupuje do výchovného procesu, by měl znát nejen rodinné, ale také lokální prostředí, kde vychovávaný jedinec žije. Tyto skutečnosti se promítají i do výchovného procesu a pedagog by je měl vnímat a reagovat na ně. Měl by na základě získaných poznatků o tomto prostředí přemýšlet o vstupu do něj (pedagogizovat) a hledat způsoby prevence různých negativních vlivů.

Provedení případové studie přineslo popis lokálního prostředí, tj. venkovského prostředí obcí mikroregionu Moravia. Tato studie může sloužit pro aktivity osob nejen z řad zástupců obcí či škol, ale vhodné by bylo i působení sociálního pedagoga, který by mohl organizovat různé volnočasové aktivity pro občany mikroregionu. Jak vyplynulo ze samotného výzkumu, v obcích chybí přirození lídři, kteří by tyto činnosti zajišťovali. Vhodná by byla například i role sociálního pedagoga jako koordinátora pro společenské, kulturní a sportovní akce či jako spolupracovníka s místními samosprávami, neboť se ukázalo, že ty mohou významně ovlivňovat materiální stránku lokálního prostředí (hrací prvky pro děti, odpočívadla, kulturní zázemí, sportoviště apod.).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDĚL, Jiří, 1996. *Sociogeografická regionalizace*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně. ISBN 80-7044-112-7.

BALÁŽ, Ondrej, 1981. *Sociálne aspekty výchovy*. 1. vyd. Bratislava: Veda.

BLÁHA, Arnošt Inocenc, 1946. *Sociologie dětství*. Brno: Státní nakladatelství.

BLAŽEK, Bohuslav, 2004. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. 1. vyd. Šlapanice: ERA. ISBN 80-86517-90-x.

ČERNOUŠEK, Michal, 1992. *Psychologie životního prostředí*. 1.vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-550-5.

EMMEROVÁ, Kateřina, 2000. *Málotřídky v současném prostředí českého venkova*. *Studia Paedagogica U 3-4*. In *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Studia Paedagogica*. 1. vydání. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity. s. 81-96. ISBN 80-210-2310-4.

FROLCOVÁ, Věra, 2001. *Velikonoce v české lidové kultuře*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-503-8.

HAVELKA, Miloš, 2002. *Skupinové mentality*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 80-7330-034-6.

HEŘMANOVÁ, Eva a Jiří PATOČKA, 2007. *Regionální sociologie, sociologie prostoru a prostředí II*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1304-1.

FURLAN, Ivan, 1979. *Pedagogizace životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.

JŮZL, Miloslav, 2010. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií. ISBN 978-80-87182-02-4.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

LACA, Slavomír a Peter LACA, 2013. *Úvod do sociálnej pedagogiky*. Vyd. 1. Bratislava: Tlačiareň svídnickapre VŠZaSP sv. Alžbety. ISBN 978-80-89392-56-8.

MAJEROVÁ, Věra, 2000. *Sociologie venkova a zemědělství*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Credit. ISBN 80-213-0651-3.

MAJEROVÁ, Věra. Venkov očima sociologa, 2005. *Urbanismus a územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje. ISSN 1212-0855.

MAJEROVÁ, Věra, 2006. Venkov je náš svět. *Sborník příspěvků z mezinárodní konference = Countryside - our world : collection of papers of international conference : Český Krumlov 1. - 3. 3. 2006*. Praha: Česká zemědělská univerzita. ISBN 80-213-1539-3.

MIŠTERA, Ludvík, 1997. *Geografie regionů České republiky*. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 80-7082-333-x.

NEČAS, Petr, 2013. Pro vyvážený rozvoj země je role samospráv klíčová. *Obec a finance*. 6. 6. 2013. ISSN 1211-0507.

Povinné účty pro obce u České národní banky – proč, proč, proč?, 2012. *Obec a finance* Praha: Obec a finance. ISSN 1211-4189.

PEKOVÁ, Jitka a Jaroslav PILNÝ, 2002. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI. ISBN 80-86395-21-9.

PELIKÁN, Jiří, 1995. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium Servis. ISBN 80-85498-27-8.

PERLÍN, Radim a Martina HUPKOVÁ, 2010. *Venkovy a venkované: doprovodná publikace výstavě ...* Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. ISBN 978-80-87147-27-6.

PŘADKA, Milan, 1978. *Výchova a prostředí*. Brno.

Průručka pro člena zastupitelstva obce po volbách, 2010. Praha: Svaz měst a obcí České republiky. ISBN 978-80-905421-0-5.

SLEPIČKA, Alois, 1989. *Přeměny venkova: (venkov našeho věku)*. Praha: Nakladatelství Svoboda.

SLEPIČKA, Alois, 1981. *Venkov a /nebo město*. Praha: Nakladatelství Svoboda.

Statistický lexikon obcí České republiky 2005: podle správního rozdělení k 1. 1. 2005 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001, 2005. Praha: Ottovo nakladatelství. ISBN 80-7360-287-3.

STEJSKAL, Jan a Jaroslav KOVÁRNÍK, 2009. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-588-2.

ŠINDLÁŘOVÁ, Jana, 1993. *Sociologie venkova a zemědělství: úvod do problematiky*. Brno: Vysoká škola zemědělská. ISBN 80-7157-067-2.

ŠÍPEK, Zdeněk, 1994. *Dějiny Horních Dunajovic*. Znojmo: Zdeněk Bína.

ŠÍPEK, Zdeněk, 2003. *Krátké dějiny obce Džbánice*. Hrotovice: Jan Sucharda - JAS.

ŠÍPEK, Zdeněk, 2001. *Malé dějiny Trstěnic*. Hrotovice: Jan Sucharda - JAS.

ŠULÁK, Tomáš, 2012. Venkov nabízí zkušený místní potenciál: Spolek pořádal Národní konferenci VENKOV 2012 v Nových Hradech. *Zpravodaj venkova: Měsíčník Spolku pro obnovu venkova ČR a Národní stíže Místních akčních skupin ČR*. 5. 11. 2012. Dostupné z: <http://www.spov.org/zpravodaj-1/default.aspx?>

ŠULÁKOVÁ, Marie, 2013. Meziobecní spolupráce by malým vesnicím pomohla od byrokracie. *Zpravodaj venkova: Měsíčník Spolku pro obnovu venkova ČR a Národní stíže Místních akčních skupin ČR*. 5. 11. 2013. Dostupné z: <http://www.spov.org/zpravodaj-1/default.aspx?pos=0>

TOUŠEK, Václav, Josef KUNC a Jiří VYSTOUPIL, 2008. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-114-4.

VESELÁ, Jana, 1998. *Sociologie obcí a regionů*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 80-7194-129-8.

VONDROVÁ, Šárka, 2013. Svazkové školy - ledy se hnuly. *Obec a finance*. ISSN 1211-4189.

WOKOUN, René, 2008. *Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-699-0.

Internetové zdroje:

2000. *Zákon o obcích (obecní zřízení)*. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

BERNARD, Josef, 2011. Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí - hledání jejich vlivu. *Sociologický časopis* [online]. [cit. 2013-11-16]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/119-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-4-2011#review-article-2152>

BLAŽEK, Jiří a Pavel CSANK, 2007. Nová fáze regionálního rozvoje v ČR?. *Sociologický časopis* [online]. s. 945-965 [cit. 2013-11-16]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/12-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2007#review-article-140>

Česká republika. Zákon č. 248/2000 o podpoře regionálního rozvoje, 2000. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://sbcz.cz>

Databáze, registry. *Český statistický úřad* [online]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/databaze_registry [cit. 2014-04-20]

ELIÁŠ, Martin. Zlínská výzva a změny financování obcí, 2007. *Deník veřejné správy* [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupný z <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6281241>

KETTNEROVÁ, Lucie, 2009. Jaký je současný český venkov? Odpoví výstava Venkovy a venkované. *IForum* [online]. Praha: Univerzita Karlova [cit. 2014-03-10]. ISSN 1214-5726. Dostupné z: <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-7752.html>

Informace o SPOV [online]. 1993 [cit. 2013-11-11]. Dostupné z: <http://www.spov.org/o-spolku-pro-obnovu-venkova.aspx>

KOZLANSKÁ, Petra 2014. Jih Moravy v roce 2050? Třetina obyvatel bude v důchodu. *Deník* [online]. 4. 2. 2014 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: http://brnensky.denik.cz/zpravy_region/jih-moravy-v-roce-2050-tretina-obyvatel-bude-v-duchodu-20140203.html

KYSELOVÁ, Karolína, 2014. Lidí na jižní Moravě přibývá: Láká je také život na venkově. *IDNES* [online]. 24. 3. 2014 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/na-jizni-morave-pribylo-1500-lidi-dmc-/brno-zpravy.aspx?c=A140322_2048419_brno-zpravy_daj

MACEŠKOVÁ, Marie, Martin OUŘEDNÍČEK a Jana TEMELOVÁ, 2009. Sociálně prostorová diferenciacie v České republice: implikace pro veřejnou (regionální) politiku. In: *Urbánní a regionální laboratoř* [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: http://urrlab.cz/user/documents/jajinek/Jana/Maceskova_a_kol.pdf

POVOLNÝ, David, 2012. Nedělejme z venkova skanzen. *Měsíčník Masarykovy univerzity* [online]. č. 4 [cit. 2014-04-19]. ISSN: 1801-0814. Dostupné z: http://www.veda.muni.cz/tema/2937-nedelejme-z-venkova-skanzen#.U1LQWHy_ncs

OUŘEDNÍČEK, Martin, Petra ŠPAČKOVÁ a Marie FEŘTROVÁ, 2011. Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Sociologický časopis* [online]. s. 777-803 [cit. 2013-11-16]. DOI: ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/119-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-4-2011#review-article-2153>

PERLÍN, Radim, Silvie KUČEROVÁ a Zdeněk KUČERA, 2009. TYPOLOGIE VENKOVSKÉHO PROSTORU ČESKA. *Geografie: sborník České geografické společnosti = Geography : Journal of Czech Geographic Society* [online]. s. 161-187 [cit. 2014-04-19]. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti. 4x ročně. Dostupné z: http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2009/03/gcgs022010_perlin.pdf

ROUBAL, Ondřej, 2004. Když se řekne identita regionální identita. *Socioweb* [online]. [cit. 2014-04-19]. ISSN: 1214-1720. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=149&lst=114>

RYŠAVÝ, Dan, 2007. Regionální politické elity – zrod, charakter a důsledky. *Sociologický časopis* [online]. s. 993-1016 [cit. 2013-11-16]. ISSN 2336-128X. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/12-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2007/143>

SKÁLOVÁ, Hana, 2010. Vesnická malotřídka, nebo raději městská škola s dojížděním?. *Týdeník ŠKOLSTVÍ* [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2010/19/vesnicka-malotridka-nebo-radeji-mestska-skola-s-dojizdenim/>

SOBOTKOVÁ, Lucie, 2011. I na vesnici tepe život. *Vemeste* [online]. 14. 2. 2011 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.vemeste.cz/2011/02/i-na-vesnici-tepe-zivot/>

Strategie regionálního rozvoje České republiky, 2006. In: *Usnesení vlády České republiky č. 560* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz>

Vesnicí roku 2013 se stal Jeseník nad Odrou, 2013. *IDNES* [online]. 14. 9. 2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vesnice-roku-2013-0gq-/domaci.aspx?c=A130914_191116_domaci_hro

Virtuální univerzita pro seniory nově ve Višňovém, 2012. *Znojemský týden* [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.znoj-tyden.cz/virtualni-univerzita-pro-seniory-nove-ve-visnovem.a5440.html>

ŠULÁKOVÁ, Marie, 2013. *Zpravodaj venkova* [online]. Veselíčko: Spolek pro obnovu venkova ČR, 5. 11. 2013 [cit. 2013-11-10]. Dostupný z <http://www.spov.org/zpravodaj-1/default.aspx>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR Česká republika

EU Evropská Unie

JZD Jednotné zemědělské družstvo

OSVČ Osoba samostatně výdělečně činná

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Charakteristika typů lokálních prostředí.....	23
Tabulka 2 Počty obyvatel v obcích v letech 1961 - 2013	45

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I PLÁN VÝZKUMU

PŘÍLOHA P II SCHÉMA ROZHOVORU POMOCÍ NÁVODU

PŘÍLOHA P I: PLÁN VÝZKUMU

Dílčí cíl

Popis prostředí mikroregionu

Data	Metoda sběru dat	Témata pro rozhovor
Geografické a demografické údaje	Dokumenty, rozhovor, sekundární analýza statistik	Migrace obyvatelstva
Přírodní a kulturní památky, známé osobnosti, zajímavosti	Dokumenty, rozhovor, pozorování	Zajímavá, navštěvovaná místa v okolí
Veřejné služby	Dokumenty, rozhovor, sekundární analýza statistik	Spokojenost se službami, rozvoj obce, hodnocení infrastruktury
Vzhled obce	Pozorování	Vnímání vzhledu
Ekonomická aktivita	Sekundární analýza statistik, dokumenty, rozhovor	Místa zaměstnání

Dílčí cíl

Specifičnost prostředí

Data	Metoda sběru dat	Témata pro rozhovor
Meziosobní vazby	Pozorování, rozhovor	Domovské komunity, přirozená místa setkávání, sousedské vztahy
Tradice	Dokumenty, rozhovor	Jaké tradice, kdo je nositelem akcí, zájem o tradice
Volný čas	Rozhovor, dokumenty	Způsob trávení času, zařízení pro trávení volného času, spolky
Lokální identita	Rozhovor	Slavní rodáci, sounáležitost s místem, hodnocení místa žití, klady a zápory života na vsi

Dílčí cíl

Hospodaření a správa obcí

Data	Metoda sběru dat	Témata pro rozhovor
Rozvoj a hospodaření obce	Dokumenty, rozhovor	Vize rozvoje obce, problémy
Podpora obcí	Dokumenty, rozhovor	Dotační programy, účast na programech
Participace občanů na správě obce	Rozhovor, sekundární analýza statistik	Účast na zasedáních zastupitelstev obcí, účast při volbách

Dílčí cíl

Mikroregionalizace

Data	Metoda sběru dat	Témata pro rozhovor
Vznik mikroregionu	Dokumenty, rozhovor	Účel vzniku
Spolupráce obcí	Rozhovor	Hodnocení spolupráce, cíle svazku, vytvořené projekty, vnímání občanů vytvořeného mikroregionu

PŘÍLOHA P II: SCHÉMA ROZHOVORU POMOCÍ NÁVODU

Návod pro rozhovor

Téma	Jednotlivé otázky – zástupci obcí	Jednotlivé otázky - občané
Prostředí obce	<ul style="list-style-type: none"> - vzhled obce – zeleň, zástavba, zahrádky - zajímavá a navštěvovaná místa - památky - slavní rodáci 	<ul style="list-style-type: none"> - vzhled obce – líbí, nelíbí - zeleň, zástavba - zajímavá a navštěvovaná místa - památky - klady a zápory života v obci - slavní rodáci
Migrace obyvatelstva	<ul style="list-style-type: none"> - kapacita stavebních míst, bytů - důvod místa žití na venkově 	<ul style="list-style-type: none"> - důvod žití na venkově - počet dětí - soužití více domácností
Ekonomická aktivita	<ul style="list-style-type: none"> - významní zaměstnavatelé v místě 	<ul style="list-style-type: none"> - místo zaměstnání, dojíždění - spokojenost se zaměstnáním
Veřejné služby a jiné	<p>Jaké jsou, jaká spokojenost:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zdravotnické služby - sociální služby - školské zařízení - dopravní infrastruktura - technická infrastruktura - starosti se zajištěním - ostatní služby 	<p>Jaká je spokojenost:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zdravotnické služby - sociální služby - školské zařízení - dopravní infrastruktura - technická infrastruktura - využívání ostatních služeb
Meziosobní vazby	<ul style="list-style-type: none"> - domovské komunity - přirozená místa setkávání - sousedské vztahy 	<ul style="list-style-type: none"> - susedské vztahy - místa setkávání - znalost sousedských rodin - znalost lidí ze vsí
Tradice	<ul style="list-style-type: none"> - lidové tradice, nové tradice - kdo je nositelem těchto akcí 	<ul style="list-style-type: none"> - dodržování tradic - od koho převzaté
Volný čas	<ul style="list-style-type: none"> - zařízení pro trávení času - jak tráví občané volný čas - společenské akce - spolky 	<ul style="list-style-type: none"> - způsob a místo trávení volného času - účast na spolkové činnosti - účast na společenských akcích
Hospodaření obce	<ul style="list-style-type: none"> - víze rozvoje - problémy rozvoje a hospodaření - účast na programech podporujících venkovský rozvoj 	<ul style="list-style-type: none"> - hodnocení správy obce - účast na volbách do zastupitelstva obce a zasedáních zastupitelstva obce
Mikroregion	<ul style="list-style-type: none"> - účel vzniku - hodnocení spolupráce - cíle svazku - vytvořené projekty 	<ul style="list-style-type: none"> - vnímání občanů vzniku mikroregionu - regionální identita – rodáci, přírodní a kulturní památky, účast na akcích v okolních obcích